

2015. SZEPTEMBER

WWW.AFOLDGOMB.HU

A FÖLDGÖMB

ALAPÍTVÁ: 1929

A MEGISMERÉS KALANDJA

A RÉGISÉG ÚTJA

TUNÉZIA

FÁJÓ PONTRA CÉLOZVA

VÁMBÉRY UTAZÁSA

EGY VESZÉLYES NYÁR, 150 ÉVE

DRÁMA A DUNÁN

A DUNAVIRÁG FÉNYBÖRTÖNE

KOSZOVÓ

ÚJ ÁLLAM SZÜLETIK

FELHŐKARCOLÓK

ÁRNYÉKÁBAN

Kétféle Eco-Shell Jacket

Könnyű, vízálló és légáteresztő.
Újrahasznosított polészterből készült
fluorkarbon-mentes impregnálással.
Környezetkímélő és újrahasznosítható.

TÖBB, MINT VIZÁLLÓ ÉS LÉGÁTERESZTŐ...!

Most két tökéletes technikai dzseki közül választhatunk. Mindkettő nagyszerű.

Kifinomult shell anyagok membránokkal, ami belülről kiengedi a nedvességet, de kívülről a szél és a víz bejutását megakadályozza. Mindkettő jó minőségű, kiválóan tartós. Az outdoor magazinok dicséretei mellett a felhasználók bizalmát is elnyerte, hiszen a magas elvárásainak teljes mértékben megfelelt. A kabátok közül az egyik fluorozott szénhidrogénnel impregnált.

 **FJÄLL
RÄVEN**

www.fjalraven.hu

Útrakelők

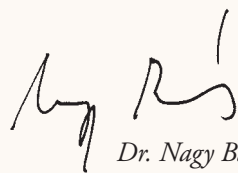
A VILÁGBAN VALÓ TÁJÉKOZÓDÁSHOZ, AZ ESEMÉNYEK ÉRTELMEZÉSÉHEZ és a megoldáskereséshez a közoktatásban földrajznak és történelemnek nevezett tantárgyak ismeretanyagai a legfontosabbak. Bár ez számunkra nyilvánvaló, sokaknak korántsem. A földrajzi analfabetizmus riasztóan gyakori jelenség. Ez persze nem azt jelenti, hogy valaki nincs tisztában a térképi tartalommal vagy hiányzik a földrajzi helyismerete – hiszen a geográfia már régen nem erről szól. A lényeg, hogy megértsük a térben és időben is változó természeti és társadalmi folyamatokat. És gondolkodjunk el ezek gazdasági-kulturális, éghajlati, népesedési vagy épp politikai kapcsolatain.

A migránsoknak nevezett, hazánkba érkező, rajtunk áthaladni szándékozó, nyugatra tartó sokaság megértése és kezelése pont e tudáshiány miatt fut zátonyra! Amikor egyetlen masszaként próbálják kezelni az amúgy is nyomorgó-hajléktalan státuszúnak tekintett érkezőket: a konkrétan üldözötteket a jobban fizető helyszínekre utazókkal, a gazdasági menekülteket a háborúkat túlélni igyekvőkkel, a létminimumért küzdőket az általánosan könnyebb életre vágyókkal. És közben még azt sem tudjuk, ki mihez ért, mit szeretne csinálni, mit tud adni.

Nyilvánvalóan mindnyájan a jobb élet reményében kelnek útra a vágyott célpontok felé, de a vándorlás okai és szereplői is rendkívül különbözőek.

Az úgy korábban, úgy most és a jövőben is bőven foglalkozunk e témával – ezúttal egy nem túl távoli háttország, Koszovó kapcsán. A vándorlás azonban egészen más kérdések kapcsán is megjelenik e számunkban: végignézzük, milyen utat járnak be a gazdaságátó régiségek, követjük Vámbéry Ármint 150 évvel ezelőtti, álruhás útján, rárepülünk a halálos dunai fénycsapdákra, és ingázunk a Komáromok között...

Az úgy korábban, úgy most és a jövőben is bőven foglalkozunk e témával – ezúttal egy nem túl távoli háttország, Koszovó kapcsán. A vándorlás azonban egészen más kérdések kapcsán is megjelenik e számunkban: végignézzük, milyen utat járnak be a gazdaságátó régiségek, követjük Vámbéry Ármint 150 évvel ezelőtti, álruhás útján, rárepülünk a halálos dunai fénycsapdákra, és ingázunk a Komáromok között...

Dr. Nagy Balázs
főszerkesztő

ÉPSÉGBEN
ÁTVÉSZELHETETLEN ÚT
ÁLL MÖGÖTTE

FOTÓ: BOGNÁR SZILVIA

A FÖLDGÖMB⁺

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG
ISMERETTERJESZTŐ MAGAZINJA

Alapítva: 1929

XXXIII. évfolyam, 296. lapszám
2015. szeptember

Főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

Helyettes főszerkesztők:

Farkas Péter, Dr. Nemerikényi Zsombor

Munkatársak:

Barabás Ambrus, Bugya Éva, Dr. Mari László

Állandó szerzőink:

Francsics László, Dr. Jakab Gusztáv,
Dr. Karácsonyi Dávid, Kálló Péter,
Kerekes István, Kirschner Péter,
Ladányi Tamás, Méhész Zsuzsa, Sánta Gábor,
Süveg Áron, Szirmai Gábor, Dr. Tamáska Máté,
Dr. Telbisz Tamás

Térképek: Dr. Nemerikényi Zsombor

Tervezőszerkesztő: Heiling Solt

Tördelőszerkesztő: Máté Gábor

Korrektor: Márton Béla

Nyomás: Pethő Nyomda Kft.

Kiadó: Heiling Média Kiadó Kft.

1142 Budapest, Erzsébet királyné útja 125.

Tel.: (1) 231-4040. Fax: (1) 231-4045

E-mail: szerkesztoseg@afoldgomb.hu

A kiadásért felel: a kiadó igazgatója

Értékesítési és marketingigazgató:

Sekouloupoulou Márta. Tel.: (30) 650-6801

E-mail: marti@heiling-media.hu

Megjelenik minden hónap első hetében, évente
10 alkalommal (két összevont lapszámmal).

Terjeszti a Lapker Rt. és alternatív terjesztők

Előfizetés 1 évre: 7500 Ft

Előfizethető a kiadóban Zimay Viktóriánál

Tel.: (1) 231-4040

E-mail: elofizetes@afoldgomb.hu

vagy webáruházunkban: EBOLT.AFOLDGOMB.HU

Régebbi lapszámaink megvásárolhatók a kiadóban,
vagy az EBOLT.AFOLDGOMB.HU webáruházban

Pulitzer-emlékdíj (2008)

Gárdi Balázs szerzőnk, lapunkban
megjelent anyagai elismeréseként

Szociográfia-különdíj (2012)

Társadalmi témájú riportjaink,
képsorozataink elismeréseként

Minden jog fenntartva! A magazinban megjelent képeket, ábrákat és szövegeket a kiadó engedélye nélkül tilos közzétenni, reprodukálni, számítástechnikai rendszerben tárolni és továbbadni! Meg nem rendelt fényképeket és kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldünk vissza. A lapban megjelent hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

HU ISSN 1215-8690

Lapunkat rendszeresen
szemlézi a megújult

„Ésszel járom be a Földet!”

Vámbéry Ármin

Címlapkép: Stock photo © Dmitry Fisher

⊕ PILLANTÁS AZ ÉGRE

Francsics László–Sánta Gábor: A FÁTYOL-KÖD
– A SZUPERNOVA ÉS EMLÉKE 4

⊕ TÉRFIGYELŐ

Devecseri Anikó: FOGYATKOZIK A MAGYAR, DE... 7

⊕ FEL A FEJEL!

Francsics László–Sánta Gábor:
SZUPERHOLD, AMI NINCS 8

⊕ ÚTI TIPP

Nagy Balázs: A DOMBVIDÉK MÉLYÉN,
A SZÉLES ÉG ALATT 12

⊕ FLÓRA ÉS FAUNA

Jakab Gusztáv: RÖMER-CSÜDFŰ 14

⊕ ÉG ÉS FÖLD

Ladányi Tamás: CSILLAGÍVEK A TEIDE FELETT 16

⊕ Bognár Szilvia:

A RÉGISÉG ÚTJA – FŐVÁROSI
KINCSKERESKEDELEM 18

⊕ Kálló Péter:

TUNÉZIA – A TERJESZKEDŐ
ISZLÁM ÁLLAM ÁRNYÉKÁBAN 32

⊕ Farkas Alexandra:

A DUNAVIRÁG FÉNYBÖRTÖNE
– KÉRÉSZDRÁMA A DUNÁN 46

⊕ Pete Márton:

ÚJ ÁLLAM ÉPÜL – KOSZOVÓ 56

⊕ Holzinger Géza:

A FELHŐKARCOLÓK MÖGÖTT 70

⊕ Somfai Kara Dávid:

VÁMBÉRY UTAZÁSA – EGY VESZÉLYES NYÁR
150 ÉVE, KÖZÉP-ÁZSIÁBAN 76

⊕ Tamáska Máté: A HARMADIK KOMÁROM 86

A régiség útja

Az elhivatott régiségvásárlók az antik vásárokon, a régiségkereskedőknél, az aukciókon és az internetes oldalakon is vadásznak a ritkaságokra. Mindez nagyon fényűzően hangzik, és valóban borsos árat lehet kérni a ritka, egyedi darabokért, de eredeti felbukkanási helyüket tekintve nagy a kontraszt: a kincsek nagyobb hányada a hagyatékfelszámolásokból és a szemétből kerül elő

18

Tunézia

Év elején 23 halálos áldozatot követelt a Bardo Múzeumban történt túszejtés. A népszerű intézmény a turisták számára már csak azért is kihagyhatatlan, mert falai között olyan kincseket őriznek, mint a Kr. e. 81-ben elsüllyedt görög hajó, melynek rakományá nagyban hozzájárult, hogy pontosabban megismerjük az ókori életet és történelmet. És pont e vonzerő került a terroristák célkeresztjébe is!

32

A dunavirág fénybörtöne

Véget ért egy közel félszáz éves álom: késő nyári estéken helyenként újra milliószámra lepik el a Dunát a védett dunavirágkérészek. Ficáncoló táncuk ugyan csak néhány órán át figyelhető meg, a szerencsés szemtanúk így is életre szóló élménnyel gazdagodhatnak. Bár a rovarok életét beárnyékolja egy „fényes” probléma, csóvákból örvénylő egyedek ámulatba ejtő látványa azonban igazi kuriózumnak tekinthető

46

Új állam épül – Koszovó

Koszovó és a koszovói albánok sorsa talán sohasem képezte annyira a magyar mindennapok részét, mint manapság, ugyanakkor a déli országhatáron tömegesen feltartóztatott migránsok csoportjai csupán egy szeletét képezik a koszovóiak vándorlásának... Vajon melyek azok a nehézségek, amelyekkel e napjainkban formálódó országnak szembe kell néznie, hogyan hat ez a helyiek gondolkodására és mindennapjaira, és végső soron miként járul hozzá mindez a tömeges elvándorláshoz?

56

Vámbéry utazása

... Kőrösi Csoma Sándor volt az első, aki nekivágott, hogy eljusson Belső-Ázsiába. Rövidesen számos, vállalkozó szellemű honfitársa indult el Belső- és Közép-Ázsiába, hogy felkutassák az őshazát. Azt ugyan nem találták meg, de közben feltárták az itt élő népek gazdag kultúráját, megtanulták nyelveiket, világhírűvé téve ezzel a magyar Kelet-kutatást. Vámbéry Ármin az egyik leghíresebb közülük

76

A FÁTYOL-KÖD

A SZUPERNOVA* ÉS EMLÉKE

Valamikor réges-régen egy új csillag jelent meg az égen, ragyogóbb, mint eddig bármelyik. A telihold-fényességű jövevény még a nappali égen is látszódott, éjszaka pedig árnyékot vetett. A 3000-4000 évvel ezelőtt élők nemzedékeken át emlegethették a feltűnő égitestet, a nyári Tejút sávjában az óriáscsillag végső robbanását. Akár feljegyezte az akkori ember, akár nem, az esemény nem múlt el nyomtalanul. A robbanás hat telihold-kiterjedésű kozmikus nyoma ma is felkereshető távcsövekkel a Cygnus, vagyis Hattyú csillagképben

A felvételt **ÉDER IVÁN** készítette
30 cm tükörátmérőjű
f/4-es Newton asztrógráfiával,
QSI 683 WSG-8 CCD
és átalakított Canon EOS 5DmkII
kamerájának közös munkájával

Az ősi szupernóva* robbanása és a ma is vészjóslóan tovaterjedő, kavargó lökéshulláma nem más, mint egy nagy tömegű csillag végső pusztulása. Ez a velőtrázó folyamat is része a kozmosz mindennapi életének, sőt, az egyik legfontosabb eleme a világ-egyetem teremtő mechanizmusainak. Ha tetszik, ha nem, mi is így születtünk. Természetesen nem maga az ember, hanem azok a kémiai elemek, melyeknek köszönhetően bonyolult létformák alakulhattak ki itt, ezen a csendes helyen, a Földön.

Az első pillanatok

Járjuk végig azt a folyamatot, ahogy az ősrobbánáskor keletkezett anyag a csillagok belsejében átalakul, új kémiai elemek születnek, miközben a csillagok energiát termelnek, azaz szépséges ragyogásuk közben fényel és meleggel töltik be az Univerzum terét!

Az ősrobbánás után a forró anyagocéán hülésekor az első töredékmásodpercekben neutronok keletkeztek, melyek igen hamar protonokká és elektronokká bomlottak. A proton- és elektronplazma a következő pillanatokban hidrogén- és héliumatommagokká, pontosabban 74 százalékban hidrogén-, 26 százalékban héliummagokká állt össze. A többi, számunkra létfontosságú kémiai elem nyomokban is alig fordult elő. A következő évmilliárdban a hidrogénből, héliumból csillagok és azokból galaxisok születtek. Ettől a pillanattól kezdve a csillagoké a főszerep, hogy megváltoztassák az Univerzum anyagának összetételét és a benne lévő rendszerek fejlődésének kimenetelét.

* A nóva, pontosabban „nova stella”, azaz „új csillag” egy hevesen felfénylő égítést, ami amúgy nyugalmi állapotában nem más, mint egy közönséges fényerejű, speciális változócsillag. Kitérése közben a nóva kitűnik a Tejút többi csillaga közül, és könnyen észrevehetővé válik, majd visszatér nyugalmi állapotába, és elhalványodik. Ám a kozmoszban van egy még hevesebb jelenség is, melynek során egy egész csillag pusztul el, s végső robbanásának fényereje nemcsak más novákét, hanem egy egész galaxisét túlszárnyalja. A neve „nóva feletti”, vagyis szupernóva.

Út a szupernóváig

A csillagok közül a legtöbben parányi vörös törpék lesznek, melyek a magfúzió során hidrogént héliummá alakítva halványan, de nagyon sokáig világítanak, majd akár 100 milliárd év múlva csendesen kihűlnek, miután „felélték” kevéske hidrogénkészletüket. A naptípusú csillagok, a sárga törpék hidrogén-üzemanyaguk elfogyasztása után kicsit tovább haladnak a magfúzió létráján, életük végén a héliumból többek között berilliumot, szén, oxigént és még néhány könnyebb elemet hoznak létre, majd vörös óriássá fúvódva tömegük egy részét planetáris ködként a kozmoszba sugározzák. Ők így járulnak hozzá a kozmosz új elemekkel való lassú gazdagításához.

Ám vannak óriáscsillagok, melyek élete nem csendes átalakulással, hanem egy katasztrofális jelenséggel, szupernóva-robbanással ér véget. A Napunknál 15-ször nagyobb tömegű csillagokra ez a sors vár! Fejlődésük alatt a kémiai elemek sorát létrehozó magfúzió nem áll meg a szén és oxigén megtermelésénél. Az óriáscsillag magja az élete végén egyre forróbbá válik, és képes lesz még nehezebb kémiai elemek – mint a szilícium, a nikkel és a vas – előállítására is. A szupernóva-jelölt az idő előrehaladtával sebesen aknázza ki a különböző atomok fúziójából nyerhető egyre kevesebb energiát. Amikor belsejében a nikkel fúziójához érkezik, már csupán egyetlen órája van hátra, hogy a nikkelből vas képződjön.

Ha kialakult a vasmag, megpecsételődött az égitest sorsa, és a csillag eddigi létformája véget ér. A vas további fúziója már nem szolgáltat többlet-energiát, hanem éppen ellenkezőleg, elvesz. Akkor az óriáscsillag saját, önmagát összehúzó akaró, hatalmas gravitációjával vívott évmilliós harcát elvesztette. Nem tud már elég energiát termelni ahhoz, hogy melegével termikus egyensúlyt tartson fenn saját nehézségi erejével szemben. Elérkezett a vég pillanata. A hatalmas csillagtömeg a másodperc töredéke alatt összeroppanja a benne lévő magatehetetlen vasmagot. Az őrobbanás egyik első másodperce játszódik le visszafelé: a roppant összeomlás következtében a vas protonjaiba belepréselődnek az elektronok, és együtt újra neutronokká válnak.

A neutron-csillagmag kialakulása azonban óriási energia felszabadulásával jár. A folyamat következtében neutrínók áradata, elektromágneses sugárzás és egy mechanikai lökeshullám – amit a csillagászok magvisszalökődésnek neveznek – egyszerre indul kifelé a neutron-csillagmag felszínéről. Együttes energiájuk és a lökeshullám másodpercenkénti 10 000 km-es sebessége elég ahhoz, hogy

néhány óra alatt áthatoljanak az óriáscsillag külsőbb rétegein, és azokat kifelé taszítsák. Sőt arra is marad energia, hogy a kataklizma során a vasnál még nehezebb elemekké préselődjenek az atommagok. Ritkafémek, mint az arany, platina és az urán is ekkor keletkeznek.

Egy nap alatt a legkülsőbb csillagburok is átforrósodik és áttetszővé válik a tágulás során, szabad utat engedve az intenzív elektromágneses sugárzásnak. Ekkor a csillag felragyog, és megszületik a szupernóva, aminek irdatlan fénye lassan eléri őseink Földjét – és az ember megpillantja azt a hatalmas ragyogást, ami a Tejút, vagyis saját galaxisunk együttes fényével vetekszik.

Amikor már csak emlék...

A fénylés napról napra erősebb, majd egy maximum elérése után hónapokig, akár egy évig is halványodik, amíg teljesen el nem tűnik. Hátramarad azonban a neutroncsillag és a körülötte hatalmas sebességgel, lökeshullámként táguló, ledobott csillagmaradék. Néhány ezer éves tágulás után a száguldó lökeshullám eléri, és ráront a környező csillagközi felhőkre.

Ekkor a szupernóva anyagfoszlányai – főként a benne lévő vörös fényű hidrogén és a kékes oxigén – felforrósodik és felfénylik, így az amatőrtávcsővel is észlelhető jelenséget, látványos szupernóva-maradványt hoz létre: a Fátyol-ködöt. Mindeközben összehúzó és nehézelemekkel telíti a csillagközi felhőket, így azokban újabb csillagok születhetnek, immáron – a nehezebb elemeknek köszönhetően – gazdagabb bolygórendszerekkel.

A Tejútrendszerben 1604-ben, 4 évvel a távcső feltalálása előtt robbant utoljára szupernóva. Azóta csend honol az óriáscsillagok birodalmában. A csillagok születésére és ebből következően a pusztulásukra is vonatkozó modellek szerint galaxisunkban átlagosan 100 évente várhatunk szupernóva robbanására. Az utolsó óta eltelt több mint 400 év bizakodásra ad okot, hogy a modern kori ember is meghajolhasson a kozmosz e dühöngő jelensége előtt. Amíg várakozunk a néhány kiszemelt, lassan lassan robbanni szándékozó csillagjelöltre, gyönyörködünk az emberi történelem egyik legfényesebb szupernóvájának fénylő emlékében, a Fátyol-ködben!

SZÖVEG: FRANCISCS LÁSZLÓ: WWW.PTES.HU,
SANTA GÁBOR: WWW.MCSE.HU

FOGYATKOZIK A MAGYAR, DE...

Hazánk népessége kb. 2,5%-kal csökkent az utóbbi tíz évben. A népszámlálási adatok szerint 2001-ben 10 198 315 lakosa volt az országnak, 2011-ben viszont már 260 687 fővel kevesebben, 9 937 628-an éltek határainkon belül.

A Lechner Tudásközpont által működtetett Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszerben (röviden TeIR) elérhető KSH népszámlálási adatok szerint a népességcsökkenés területileg nem egyenletesen zajlott, s vannak olyan települések, ahol az országos tendenciákkal ellentétben a lakosságszám növekedése figyelhető meg.

Gyarapodó népesség mutatható ki például:

- a legnagyobb városok (Budapest, Debrecen, Győr, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Sopron, Szeged, Székesfehérvár, Szombathely) körüli agglomerációkban, aminek egyik forrását a városból kiköltözők jelentették;

- az autópályák (M1, M5, M7) mentén;

- a Balaton és a Velencei-tó térségében.

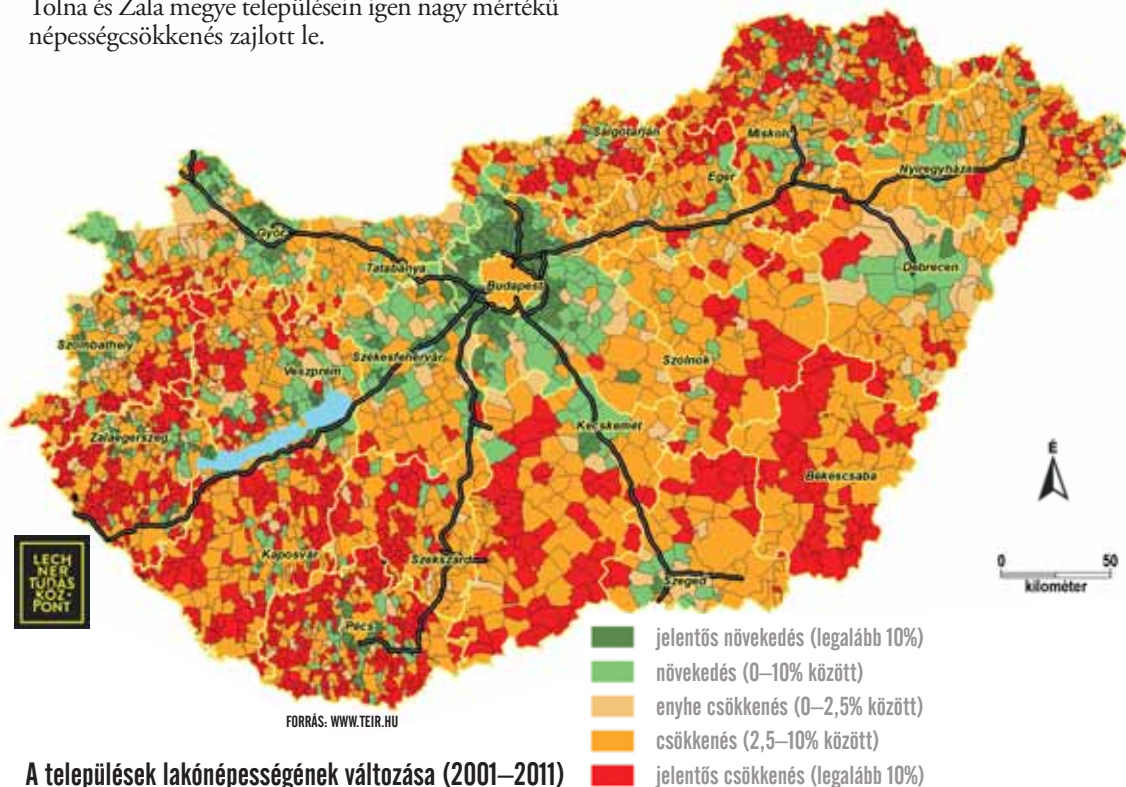
A települések lélekszáma Győr-Moson-Sopron és Pest megye nagy részén általában növekedett vagy alig csökkent, s csak kisebb változás tapasztalható Fejér, Hajdú-Bihar, illetve Komárom-Esztergom megye jelentős részén is. Ezzel szemben Baranya, Bács-Kiskun, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Somogy, Tolna és Zala megye településein igen nagy mértékű népességcsökkenés zajlott le.

17 településünk lakossága fogyatkozott több mint 40%-kal egy évtized során, s közülük nyolc Borsod-Abaúj-Zemplén megye északi, aprófalvas térségében helyezkedik el. Kiemelkedően magas, 40%-nál nagyobb növekedés pedig 36 település esetében figyelhető meg, amelyek főként nagyvárosaink vonzáskörzetében találhatók.

A népességváltozás területi mintázatát két demográfiai tényező, a természetes szaporodás és a vándorlási különbözet határozza meg. Mindkettőnek lehet pozitív és negatív értéke, ezért akár erősíthetik vagy ki is olthatják egymást. A leginkább „kiürülő” településeket egyszerre jellemzi természetes fogyás és vándorlási veszteség (például Békés megyében), míg a növekvő lakosságszám főként a természetes fogyaszt meghaladó odavándorlásból származik (például a Balaton térségében), s csak ritka esetben fordul elő, hogy a két tényező egyaránt pozitív értékű legyen (például a budapesti agglomeráció északi és nyugati részén).

Mindezeket a térbeli folyamatokat részletesen is bemutatja a Lechner Tudásközpont által készített, a gis.lechnerkozpont.hu/foldgomb weboldalon elérhető interaktív térkép.

SZÖVEG: DEVECSERI ANIKÓ

A települések lakónépességének változása (2001–2011)

SZUPERHOLD*, AMI NINCS BOLYGÓNKHOZ IDÉN A SZEPTEMBERI TELIHOLD ESİK A LEGKÖZELEBB

* Super, supera, superum – latin melléknév, jelentése: feletti, felül lévő, térben felette elhelyezkedő

Míg a szuperhold elnevezéssel – többnyire a bulvármédia felületein – időről időre találkozhatunk, addig a természetben magával az így megnevezett jelenséggel is. Ha újhold vagy telihold idején kísérőnk perigeumban, azaz éppen pályájának földközeli szakaszán tartózkodik, gyakran hallhatjuk a szenzációs hírt: szuperhold van! Vagyis a kisebb Föld–Hold-távolságnak köszönhetően a telihold kicsit nagyobbak látszik, mint máskor. Az elnevezést és a jelenség leírását azonban nem csillagászok találták ki, ezért egy kissé tamaskodva fogadjuk az eseményt. A csillagászok közös kételkedése pedig kétrendbeli: egyaránt fenntartással kezelik a jelenség leírását és a hozzá tartozó elnevezést is!

BÁR A HOLD NEM SZUPER,
de a látványa a pannonhalmi bencés apátsággal
HORVÁTH ATTILA RÓBERT (HOZÉ) felvételén
mégis az. A felvétel az apátságtól 8, a Holdtól
több mint 356 000 km-re készült
csillagászati távcsővel. A Hold korongjának
vörösségét sivatagi por jelenléte okozza

Kering és forog

Nézzük először magát a jelenséget! Holdunk a Föld körül ellipszispályán kering, melynek bolygónkhoz legközelebbi pontja 356 000, legtávolabbi pedig 405 000 km-re esik. Ezen a pályán haladva a Hold hol megközelíti a Földet, hol pedig eltávolodik tőle. Ezt a mozgást, közeledést-távolodást minden hónapban, azaz minden keringéskor megteszi. A Hold ellipszispályájának földközeli-, illetve földtávolpontja nem követi a holdfázisok váltakozását.

Az egyes holdfázisok (újhold, első negyed, telihold, utolsó negyed) folyamatosan eltolódnak égi kísértőnk pályáján. Ennek az az oka, hogy a Hold ellipszispályája kis hatásfokkal, de igyekszik az úgynevezett nagytengelyét (a földközeli- és földtávolponton át húzott egyenest) a környező égitestek zavaró hatásainak ellenére egy meghatározott csillagászati irányban tartani. Mindeközben a holdfázisok egy év alatt a Föld Nap körüli keringésének köszönhetően körbejárnak a holdpályán, ahogy a fázisokat meghatározó Nap–Föld-irány körbefordul a Naprendszerben. Természetesen előfordul, hogy egy kitüntetett holdfázis, például a telihold pályamenti helyzete közel egybeesik a pálya földközelpontjához, csillagászati szaknyelven az úgynevezett perigeumhoz. Ekkor a telihold – magától értetődően – nagyobbak látszik, mint más esetben.

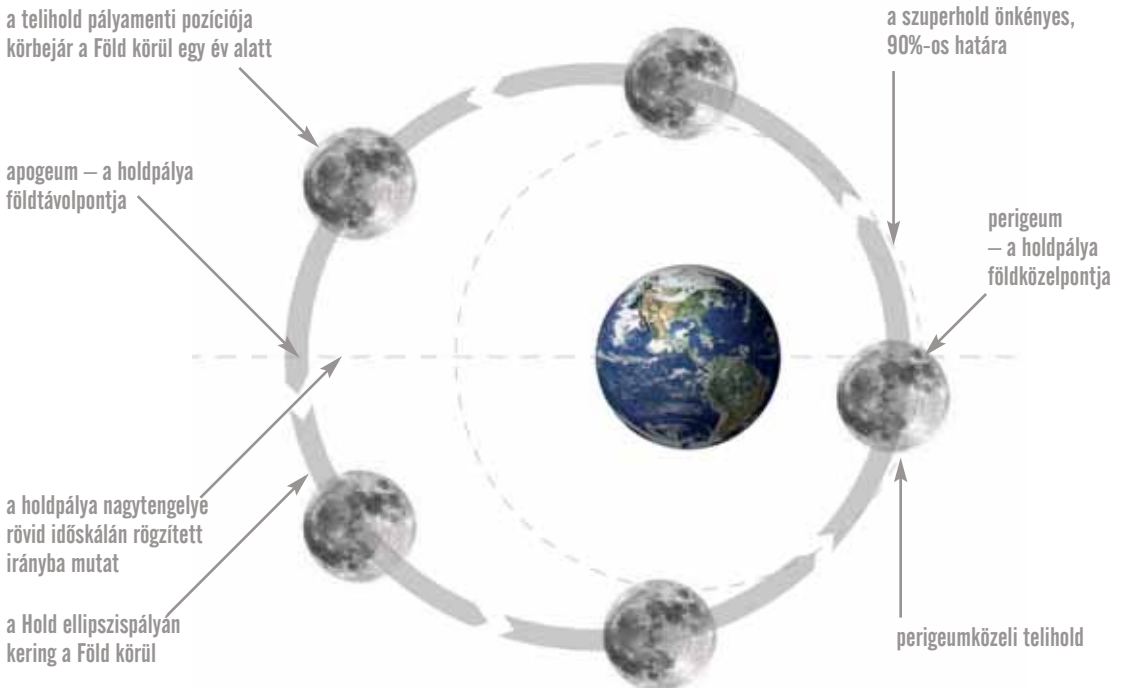
Indokolatlanul szuper

A keserű hír: a telihold időpontja sohasem találja el pontosan a perigeumban tartózkodás időpontját. A két jelenséget semmilyen fizikai folyamat nem szinkronizálja, így a két független jelenség – a Hold földközelsége és a kitüntetett holdfázis időpontja – egymás közelébe eshet, de sohasem találkozhat egy adott, igen rövid időtartamon belül. Éppen ezért Richard Nolle amerikai asztrológus, vagyis csillagjós, a szuperhold megfogalmazója 1979-ben így határozta meg a jelenséget: „Ha az újhold vagy a telihold az adott holdpályán a Földhöz legközelebbi pontján következik be, vagy a legközelebbi ponthoz [a legtávolabbitól] 90%-on belül, akkor szuperhold van.”

A 90%-os határ pont azt a problémát oldaná fel, hogy a földközelpont és a telihold nem esnek egybe. Ez azonban önkényes meghatározás, nincs fizikai tartalma, hiszen semmilyen csillagászati, vagy asztrofizikai értelemben vett változás nem

A TELIHOLD PÁLYAMENTI POZÍCIÓJÁNAK ELMOZDULÁSA EGY ÉV ALATT

Amíg a telihold 29 napos lépésekben 360°-os körben barangolja körbe a Földet, addig a holdpálya földközelpontja csak 19°-ot fordul arrébb. Így évente kettő, maximum három földközlebe eső telihold látványában lehet részünk

Azért van, ami szuper...

következik be, amikor a Hold belép a 90%-os tartományba. Így nagyon nehéz csillagászati jelenségről beszélni, sokkal inkább csupán egy mellékes érdekesség, hogy éppen perigeumközeli a telihold, vagyis a telihold a holdpálya földközelpontjának közelében tartózkodik.

Ráadásul indokolatlan a szuper előtag is. Vannak olyan csillagászati jelenségek, melyeknek a perigeumközeli teliholdhoz hasonlóan nincs valós jelentősége, csupán a látvány, vagy más okból érdekesek a szemlélődő ember számára. Ilyen például az általános értelemben vett együttállás is: ekkor a Földről szemlélve két vagy több naprendszerbeli égitest, ritkábban távoli csillag látszólag egy égiterrületen tartózkodik. Természetesen legtöbbször csak a földi nézőpont hozza őket közel egymáshoz, az égitestek valójában ugyanolyan távol vannak. A sokszorta szépséges látvány miatt mégis saját elnevezést, az együttállást kapták. Amíg az együttállás a nevében leírja a jelenséget, a szuperhold elnevezés félrevezető. Korunk szenzációéhségre szocializált társadalmá használja sokszor ilyen érdemtelen módon a szuper előtagot, nem a csillagászat közege.

A kozmosz világát érdemes kellő méltósággal megközelíteni. Számítalan jelenségét osztályozták már nagy pontossággal a tudósok, és elnevezéseinek gyökerei több száz évesek. Nem véletlen tehát, hogy a szuper előtagot csak a leghatalmasabb égi csodák érdemelhetik ki, például a szuperhalmazok, melyek több ezer galaxist tömörítenek magukba, és tömegvonzásukkal jól érzékelhetően meggörbítik a környező intergalaktikus teret; a szuperóriások, melyek a Napnál akár milliószorta fényesebb csillagok, és elnyelnék a Föld-pályát is, ha a Nap helyére kerülnének, vagy a szupernóva-robbanások, melyek éppen a szuperóriás csillagok végső kataklizmusos pusztulása.

A Hold pedig csak egy porszem a kozmosz léptékével mérve. Bár számunkra felfoghatatlanul fontos égitest, nem lesz attól szuper, mert egy hajszálnyival közelebb van. (Azért nem melleleg érdemes rá egy pillantást vetni szeptember 28-án, mert a telihold ebben az évben éppen ezen a napon lesz a legközelebb hozzánk...)

SZÖVEG: FRANCICS LÁSZLÓ WWW.PTES.HU
SÁNTA GÁBOR WWW.MCSE.HU

”O”

MINT
OLAJOZOTT
NUBUK

HANWAG Nazcat Lady GTX®

Stabilan tartja és támasztja a lábat. A Hanwag Nazcat Lady GTX® bakancs puha, mégis tartós, olajozott nubuk felsőrésszel készült, ami tökéletes kényelmet biztosít akár több mérföld megtétele után. Nehéz tereppel is könnyedén megbírózik. A Nazcat Lady GTX® egyesíti a vízálló és lélegző GORE-TEX® bélést a nagy teljesítményű Vibram® talppal. Magasított szára tartós védelmet nyújt bármilyen időjárási körülmények között.

A BAJOR TÜRACIPÓGYÁRTÓK ABC-JE

WWW.HANWAG.COM

Beo-pa Vadászbolt, 1121 Budapest • Diana Vadászbolt, 1077 Budapest • Grube, 2030 Érd • Hargitajagd Vadászbolt, 6800 Hódmezővásárhely • Jagdrevier Vadászbolt, 9200 Moonmagyaróvár • Monarchia Vadászbolt, 9700 Sombathely • Mormota Túrabort, 3530 Miskolc • Mountex Váci út, 1134 Budapest • Mountex Ferenc krt, 1092 Budapest Mountex Budaörs, 2040 Budaörs • Multi-navigátor.hu, 1134 Budapest • Nomád Budapest, 1066 Budapest • Nomád Miskolc, 3535 Miskolc • Nomád Székesfehérvár, 8000 Székesfehérvár • Overland Basecamp, 1065 Budapest • Prána Túrabort, 3300 Eger • RP Outdoor Túrabort, 9025 Győr • Szerdahelyi Vadászbolt, 6500 Baja • Trekland Nyíregyháza, 4400 Nyíregyháza • Trekland Debrecen, 4025 Debrecen • Trexport Pest, 1092 Budapest • Trexport Buda, 1114 Budapest

FOTÓ: BUGYA ÉVA

A DOMBVIDÉK MÉLYÉN, A SZÉLES ÉG ALATT

Szépen megművelt földeket, legelőket és halastavakat érintő, kanyargós úton hullámvasutazunk – vízben bő dombvidéken, ritkán egy-egy falvat is érintve. Talán Kaposvárott volt utoljára benzinkút. A Zselic belsejébe igyekszünk...

Mielőtt elérnénk az erdővidéket, farmok tűnnek fel – hívogatóan rendezett környezettel, tágas völgy-páholyokban kiépülve, erdőkkel szegélyezve. Bent aztán a fák között folytatódik a dombvidéki szelíd hullámvászás, de a sűrűnek csak nem akar vége szakadni. Végül egy tetőre érünk, s terjedelmes tisztásáról meglepően széles, egyenes horizont nyílik. De még van feljebb! Gyalog 25 méter, vagyis egy

jó nagy fa magassága. S valóban fán mászunk, csak épp a frissen épült kilátótoronyba, a lombok fölé. Alattunk pedig ott nyújtózik a Zselici Csillagpark központja – tehát még sokkal-sokkal feljebb is van itt mit nézni!

A Zselici Tájvédelmi Körzet 2009-ben nyerte el a Nemzetközi Csillagoségbolt-park címet, s e terület szívében jött most létre a Zselici Csillagpark épületegyüttese. Maga az elnevezés és a helyszín is különleges: a fényszennyezésből adódó égi háttérfényesség itt eleve kisebb volt, mint sok-sok más európai helyszínen, és e kiemelt státusz is azért született, hogy az éjszakai égnek ez a paramétere így is maradjon. Az égbolt fényességét mindazonáltal rendszeresen és számos vidéken mérik az SQM-eszközzel (sky quality meter), ennek köszönhetően azóta már a Hortobágy is megkapta a Nemzetközi Csillagoségbolt-park címet.

FOTÓ: BUGYA ÉVA

A 25 MÉTERES KILÁTÓBÓL
A Csillagpark épülete (fent)

METEORITOK TESTKÖZELBEN
A Csillagpark a családos ismeretszerzés színhelye is

SZABADIDŐFARM A CSILLAGREZERVÁTUMBAN

Új turisztikai szolgáltatóval bővült a dél-dunántúli régió. A Zselicvölgy Szabadidőfarm Kaposvártól 20 kilométerre, Hajmáson található. A város zajától távol, mégis a látnivalóktól és a színes programoktól karnyújtásnyira, a dombok közt megbúvó Zselicvölgy Szabadidőfarm természetközeli élményekkel és szolgáltatásokkal várja a pihenni, feltöltődni vágyókat.

A Zselicvölgy Szabadidőfarm a családi üdülések mellett kiváló helyszínt kínál esküvők, céges rendezvények, csapatépítő tréningek, születésnapok és családi programok lebonyolítására. 70 fős vadásztermével, hangulatos à la carte éttermével, exkluzív, 150 fős látványpincéjével, tájjellegű vendégházaival, modern teniszcsarnokával, bowlingpályáival, wellness-szolgáltatásaival, színes szabadidős és fakultatív programjaival a térség egyik legújabb és legszebb turisztikai paradicsoma.

A vendégeket 8, igényesen berendezett házban (29 szoba), illetve a központi épületben található szobákban (4 szoba) látják vendégül, így egyidejűleg 72 személynek tudnak szállást biztosítani. Az ételkínálat a tradicionális, hazai ízekre, a környékbeli vadakra, de leginkább a farmon nevelkedő francia charolais marhára épül. A különleges hangulatú látványpincében a régió legnevesebb pincészeiteiből származó, zamatos magyar borokat kóstolhatják meg a vendégek.

A Zselicvölgy 80 hektáron biztosítja a felhőtlen kikapcsolódást az aktív pihenésre vágyóknak. A természetet kedvelők megismerkedhetnek háztáji gazdasággal, horgászhatnak vagy akár gyalogtúrára, kerékpáros kirándulásokra indulhatnak. A szabadidőfarm a Zselici Csillagrezervátum területén található,

amely 2009-ben Európában elsőként kapta meg a „Nemzetközi Csillagoségbolt-park” címet, így tiszta időben több tízezer csillag és a Tejút is megcsodálható.

Zselicvölgy
SZABADIDŐFARM
Hajmás
www.zselicvolgy.hu

A zselici erdők közepén valóban semmi sem zavarja az égbolt-fürkészt, és nyilvánvaló, hogy itt az égbolt maga a látványosság. Ráadásul ezt még nappal is megtehetjük, hiszen Napmegfigyelő távcsőbe is tekinthetünk a csillagpark épületében. És meteoritokat, planetárium-vetítést, plusz élővilág-betekintést is kaphatunk. De vajon mit hoz az éjszaka?

Egy települési környezethez képest rendkívüli a látványkülönbség, és ha például erre jár egy üstökös, az is sokkal nagyobb élmény, mint a városból. Bár a fényszennyezéstől többnyire mentes, széles horizontú helyszíneken máshol is láthatunk hasonló eget, az átlagosan jó magyar észlelőhelyek (Bükk, Mátra) nagyjából ezt nyújtják, de itt szervezeten, koncentráltan lehet elmélyedni az égi látványban.

Azt persze tudnunk kell mindehhez, hogy az égbolt mint látványosság jellemzően nincs égi jelen-séghez kötve, csupán a Hold járása és az időjárás befolyásolja az élményt. Leginkább újholdkor érdemes fürkészní menni, olyankor szinte semmilyen fény nem zavarja az észlelést. Innentől kezdve az éjszakai észlelő-túra vezetőjén múlik, hogy ki, milyen élményekkel érkezik haza.

Egy olyan égbolton, mint a zselici, nyaranta és kora ősszel szinte a teljes Tejút jelenségeit el lehet magyarázni, de az Androméda-ködöt, vagy a Triangulum-galaxist is meg lehet pillantani szabad szemmel – nem beszélve a fényes nyílthalmazokról!

Cél a Zselic, jó időben, nappal vagy éjszaka, a sötétben égre emelt szemmel és távcsővel – bármilyen évszakban!

SZÖVEG ÉS KÉP: NAGY BALÁZS

RÖMER-CSÜDFŰ

A Römer-csüdfű (*Astragalus roemeri*) a Kárpátok erdélyi részének bennszülött-ritkasága. A fajt Römer Gyula (1848–1926), a brassói evangélikus líceum tanára fedezte fel. Tudományos leírása viszont Simonkai Lajos érdeme, aki Erdély növényvilágának egyik legjelentősebb kutatója volt az 1800-as évek végén. A növényt a gyergyótölgyesi Veres-kőn fedezték fel, majd később előkerült a Keleti-Kárpátok mészkőszirtjeiről is – egészen a Nagy-Hagymásig. Újabban az Erdélyi-középhegységvidéken is megtalálták, mégpedig a Szkerice-Bélavár szikláin.

A mintegy 3000 fajt számláló csüdfűnemzetség az egyik legnagyobb a világon. Az eurázsiai sztyeppéken és mediterrán hegységekben találkozhatunk a legtöbb képviselőjével. Gyakran alkotnak szűrős párnanövényzetet, mellyel a legelő állatoktól védik magukat. Maga a Römer-csüdfű viszont kifejezetten védtelen. Nagy termetű, hajtásai és levelei lédúsak, ezért a havasi sziklagyeppek legeltetése különösen veszélyezteti. Élőhelyei ma már a nehezen hozzáférhető sziklafalakra korlátozódnak. Az itteni képek a Nagy-Hagymás-hegységben, a Veres-kő szikláján készültek.

SZÖVEG ÉS KÉP: JAKAB GUSZTÁV

**A NAGY-HAGY-
MÁS MÉSZKŐ-
VONULATA
számos erdélyi
bennszülött-
faj élőhelye**

(jobbra fent)

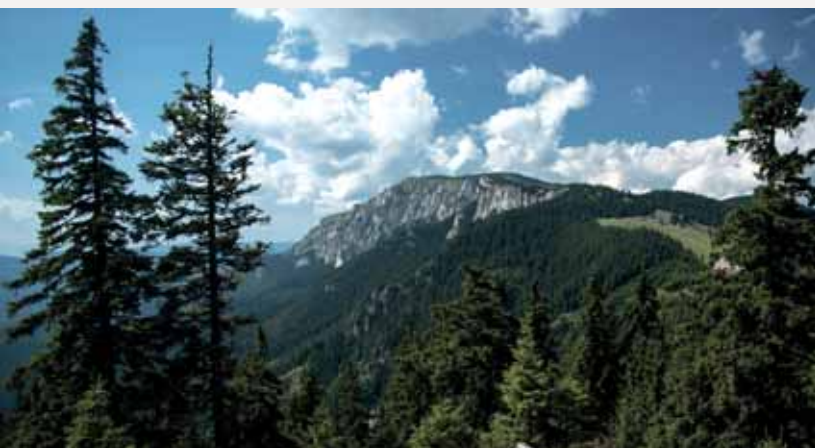

**A RÖMER-
CSÜDFŰ
ibolyás
rózsaszín
virágaival
a csüdfűvek
nemzetségének
egyik legdekoratí-
vabb faja**

(balra)

**SZIKLAFALRA
SZORULVA
talált menedéket
a Römer-csüdfű
a legelő
állatok elől**

(jobbra lent)

CELESTRON

OUTDOOR TÁVCSÖVEK

GRANITE™

MINŐSÉGI OUTDOOR TÚRATÁVCSÖVEK

7x33 9x33 8x42 10x42 10x50 12x50

KIVALÓ SZÜRKÜLETI TELJESÍTMÉNY

ED ÜVEG - MAGNÉZIUM VÁZ - NITROGÉN GÁZTÖLTÉS

REMEK ÁR/ÉRTÉK ARÁNY

SPORTS & OUTDOORS

BEO-PA Kft

WWW.BEO-PA.HU

VADÁSZBOLT

Budapest XII. ker. Nógrádi u. 39.

Tel.: (1) 201-0486; info@beo-pa.hu

CSILLAGÍVEK A TEIDE FELETT

A Kanári-szigetcsoport, Spanyolország és egyben az Atlanti-óceán legmagasabb csúcsa a 3718 méterrel a tengerszint fölé emelkedő vulkáni kúp. Természeti értékei miatt környékét, a Teide Nemzeti Parkot 2007-ben az UNESCO-világörökségek közé sorolták.

A terület legszebb arcát májusban mutatja, amikor virágba borul a Las Canadas-kaldera területe. Itt a holdfény deríti az emblemikus vulkáni formát, amely felett csillagívek húzódnak. Az egyórás expozíció alatt a cirkumpoláris, azaz pólus környéki csillagok forgását láthatjuk északi irányban. Tankönyvbe illő, hogy – mivel hazánk földrajzi szélességénél majd' 20 fokkal délebbre vagyunk – a Sarkcsillag is ezel arányosan alacsonyabban látszik a horizont felett.

SZÖVEG ÉS KÉP: LADÁNYI TAMÁS

A RÉGISÉG ÚTJA ⁺ SZÖVEG ÉS KÉP: BOGNÁR SZILVIA FŐVÁROSI KINCSKERESKEDELEM

A múzeumok, régiségboltok különlegességeiben gyönyörködve kézenfekvő, hogy felidézzük magunkban az adott történelmi korról tárolt tudásunkat, és megpróbáljuk elhelyezni benne a szóban forgó tárgyat, elképzelni köré a pezsgő életet, egyféle időutazás eszközeként használjuk. A személyes régiségek (bútor, dísz tárgy, festmény, fotó, ruha) vagy a kereskedők, kézművesek, iparosok, hivatalok speciális használati cikkei a városi társadalom közelmúltjának – hétköznapi történelemben ágyazott – kulturális jegyei.

Sokat vonz az elmúlt idők hangulata, ezért testközelben szeretnének tartani korabeli tárgyakat. Az elhivatott régiségvásárlók az antikvásárokon, a régiségkereskedőknél, az aukciókon és az internetes oldalakon is vadásznak a ritkaságokra. Mindez nagyon fényűzően hangzik, és valóban borsos árat lehet kérni a ritka, egyedi darabokért, de eredeti felbukkanási helyüket tekintve nagy a kontraszt: a kincsek nagyobb hányada a hagyatékfelszámolásokból és a szemétből kerül elő

FOHÁSTERAZTAL SZERTÁR

Guberáló „városi régészek”

Budapesten a Fővárosi Közterület-fenntartó Zrt. szervezett akció keretében, minden évben elszállítja és ártalmatlanítja a háztartásokban keletkező nagydarabos hulladékot úgy, hogy a kerületekben körzetenként haladva folyamatosan lomtalanít. Ez rövidebb szüneteket leszámítva egész évben tart: minden ház meghatározott napot kap a lomok kikészítésére.

A lomtalanítást azonban nemcsak a lakók várják, akik végre megszabadulhatnak a régóta útban lévő kacatoktól, hanem azok is, akik rendszeresen vadásznak a szemétnek minősített kincsekre: a lomisok. A lomtalanítás a régiségkereskedelem egyik fontos állomása, ahol a hajléktalantól az elitig minden korosztály és társadalmi réteg képviselteti magát. Itt dől el a régiség útiránya. Ez pedig attól függ, hogy kinek a kezébe kerül az utcáról!

A legrövidebb út, amikor magánygyűjtő találja meg, ám ő pénzért is csak ritka esetben válna meg a daraboktól, fő célja a gyűjtemény gyarapítása. Léteznek elhivatott gyűjtők, akik közgyűjteményekbe, múzeumok számára adományozzák a tárgyakat: az ő szempontjuk az érték megőrzése és közszemlére bocsátása. A lomisok igen jelentős része viszont a jobb megélhetés reményében keresgél. Gyakran fő-, vagy mellékállásként tekintenek rá, vagy mindez épp a pusztán lét-fenntartáshoz szükséges minimális anyagi forrást jelenti, sokuk ugyanis mély-szegénységben él.

A lomtalanítás a régiségkereskedelem egyik fontos állomása, ahol a hajléktalantól az elitig minden korosztály és társadalmi réteg képviselteti magát.

TEJES HELYKIHASZNÁLÁS

A kincsvadászok szívesen járnak a VII. kerületbe, ahol általában bőven talál mindenki kedvére való zsákmányt. Az elszállítás azonban néha még azoknak is gondot okoz, akik járművel érkeznek...

(jobbra)

ENYÉM A VÁR!

A lomisok a meghirdetett lomtalanítási időpontok előtt már napokkal lejártsszák a területfoglalást – nem mindenki megelégedésére

ÉLETRE KELT LOM

A Vigszínház környéke a lomison kívül az utca művészeit is vonzza: a kihajgált színházi kellékekből installációk készülhetnek

KELENDŐ FORMÁK

A Corvin Áruház régi kirakati babáit hamar elkapkodják a gyűjtők és a képzőművészek, de a járókelők is megörülnek a különleges tárgyaknak, és sok esetben ők is visznek belőle

A legrosszabb helyzetben lévők gyalogosan járnak, lehetőleg egyedül, de ha meg tudnak egyezni, akkor párosan. Jármű híján korlátozott mennyiségű tárgyat tudnak összeszedni, ezért csak az értékes holmit viszik el, vagy lefoglalnak egy helyet, ahol gyűjtik a dolgokat. Összeszedik a kilóra eladható hulladékot: fémeket, papírt, üveget, tollat, ám mindezt nem tudják elszállítani, hanem még ott, helyben eladják a felvásárlókollégáknak.

A régiségek akkor kerülhetnek veszélybe, ha egyik kereskedelmi partner sem ismeri fel az értéket. A lomások nagy része igyekszik kiképezni magát a régiségek alapvető ismeretére: főként a saját érdekében, hisz nem mindegy, hogy egy régi kávéfőzőért vagy kályháért súlyban, vagy időben mért értéket fizetnek, és a szeccsiós bútorokért is többet kapnak egy darabban, mint amennyit tűzifaként ér... Van, aki könyvekből tanul, mások tapasztalatból, de egyre többeket képeznek ki a munkaadóik, akik csak nagy ritkán jelennek meg személyesen a lomtalanításon. Akkor pedig álcaként munkásruhában, majd beszállnak drága autókba, körbejárják a kijelölt körzeteket, és mindenkitől megkísérlik felvásárolni a régiségeket, a lehető legolcsóbban. Ők valóban értenek a régi tárgyakhoz, előfordul köztük értékbecsüs, művészettörténész vagy épp restaurátor.

A budapesti profi lomások évtizedek óta ismerik egymást, összedolgoznak, egymásnak is gyűjtenek, majdnem mindenki bolhapiaci árus. Ez pedig a régiségkereskedelem másik fontos helyszíne, ahol összeérnek a szálak, így az egymás közt zajló ügyleteiket nem mindig a pénz motiválja.

VILLÁMVÁSÁR

A lomások nagy része arra törekszik, hogy a talált tárgyakat a helyszínen értékesítse vagy elcserélje, ezért azonnal helyszíni eladópultok születnek

A lomások nagy része igyekszik kiképezni magát a régiségek alapvető ismeretére: főként a saját érdekében, hisz nem mindegy, hogy egy régi kávéfőzőért vagy kályháért súlyban, vagy időben mért értéket fizetnek...

KÖZELMŰLT- NOSZTALGIA

Nem elég, hogy a szocializmus időszakának tárgyai ma már régiségnek számítanak, a vásárlók körében sokszor népszerűbbek, mint a jóval korábbi származók (jobbra fent)

KÜLTÉRI BERENDEZKEDÉS

A lomások néha családostul telepednek ki több napra a lefoglalt helyre. Ha ez zöldövezet, a kidobott bútorokból rendeznek be ideiglenes „belső” enteriőrt

Lomizó-koreográfia

Az elmúlt öt-hat évben megemelkedett a lomizók létszáma a fővárosban, az ország minden tájáról érkeznek nélkülözésben élő, népes családok, akik napokig, néha hetekig az autókban laknak, és hatalmas területeket foglalnak le maguknak a kizárólagos lomizásra, minden lefoglalt szakaszra egy-két embert állítva. A férfiak pakolják meg a teherautók utas- és raktereit – kihasználva minden egyes köbcentimétert –, a nők pedig őrzik a kisdarabos dolgokat a lom mellett, és a lakók elé mennek, ha azok épp hozzák a házból a hulladékot. Ez nem jelenti azt, hogy a kupachoz más ne mehetne oda, de nekik van előjoguk a frissen kिरakott anyag átválogatására. Amire nincs szükségük, azt nem veszik el, továbbra is szabad prédá. A kiragadott kincseket további felhasználási szándék szerint rendezik, és még a helyszínen igyekeznek minél többet eladni. Így a régiség már itt továbbkerülhet a viszonteladóhoz vagy gyűjtőhöz.

A hulladéktörvény szerint azonban lopásnak minősül, ha bárki elvesz valamit a kikészített lomokból, mert miután azok az utcára kerülnek,

A hulladéktörvény szerint lopásnak minősül, ha bárki elvesz valamit a kikészített lomokból, mert miután azok az utcára kerülnek, a Fővárosi Közterület-fenntartó Zrt. tulajdonának számítanak...

 Gazdasági rádió FM 105.9
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR
A rádióban vendégünk a témáról:
BOGNÁR SZILVIA
Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

... jó tisztában lenni a városrészek építéstörténetével és az ott élő népesség összetételével, annak változásaival, hogy szűkíteni lehessen azt a területet, ahol nagyobb eséllyel fellelhetők a kívánt kincsek.

a Fővárosi Közterület-fenntartó Zrt. tulajdonának számítanak, a lopásért pedig pénzbüntetés, vagy akár két év szabadságvesztés járhat. A barátságosabb lakók névre szóló levelekkel látják el a lomisoskat, melyben igazolják, hogy ajándék gyanánt adták a tárgyakat. Am új jelenségként előfordul, hogy a helyiek pénzért adják el dolgukat a lomisosoknak, akiknek ideiglenes táborozását amúgy ők, maguk és a járőrelők sem nézik jó szemmel.

A professzionális régiségvadászoknak a siker érdekében céltudatosan kell elindulni lomizni. A hivatalos lomtalanítási szolgáltatás változó térbeli határait figyelembe véve jó tisztában lenni a városrészek építéstörténetével és az ott élő népesség összetételével, annak változásaival, hogy szűkíteni lehessen azt a területet, ahol nagyobb eséllyel fellelhetők a kívánt kincsek. Érdeemes ismerni a város korszakainak életmódtörténetét, a korokra jellemző tárgykultúrát, s ezek után jönnek csak az olyan finomságok, mint a porcelángyártók által használt, időnként megváltoztatott jelzések, vagy a bútorkészítő műhelyek jelölései, festőművészek szignói – és még sorolhatnánk.

FOLYAMATOS ÜZLETMENET

Ha szieszta idején szeretnénk alkudozni a használt holmira, a szomszédos kupac éberebb őrei mindig szívesen állnak rendelkezésünkre

KINGSRE LELVE

A régi fotók és festmények népszerű árunak számítanak

Hobbilomisok

Gyula és Dóri munkájuk mellett másodállásként vásárokon, fesztiválokon és polcbérletes rendszerben az önkiszolgáló bolhapiacra árulnak régiségeket, de múzeumnak is szívesen adományoznak. A gyűjtőpáros önvédelemből tett egy olyan fogadalmat, hogy nem tartanak meg semmit. Nehéz lehet betartani, mert kizárólag olyan dolgokat gyűjtenek, amiket szívesen megtartának. Az árubeszerzés nem könnyű – lomtalanításokra és bolhapiacokra járnak.

– Retrotárgyakat gyűjtök – ha marad még valami, mire kiérek. Este hétig dolgozom, utána tudok csak kijönni a lomira, addigra viszont elvisznek minden értékesebb darabot. Ha azon a környéken van lomtalanítás, ahol lakunk, akkor szabadságot szoktam kivenni, naponta többször kimegyek, hátha akad valami, elkapott az egész szelleme. Két éve rendszeresen „lomizunk”, főleg bőröndöket és táskákat kezdünk el gyűjteni, amiket aztán felújítunk és eladunk. Ketten foglalkozunk az egészszel, van egy jó kis pincénk, ott tároljuk az eladásra szánt árut, a műhelymunka egy másikban zajlik. Én vagyok a bőröndös és férfitáskás, mellette a 70–80-as évek tárgyai a

MÍVES LOMIZÁS

A régiségek, különleges darabok felújítása Tóth Gyula számára élményt és kikapcsolódást jelent, mindamellett, hogy csak ép, használható tárgyakat bocsátanak áruba

A gyűjtőpáros önvédelemből tett egy olyan fogadalmat, hogy nem tartanak meg semmit. Nehéz lehet betartani, mert kizárólag olyan dolgokat gyűjtenek, amiket szívesen megtartának.

GYULÁÉK KEZDET BEN

régi bőröndöket és táskákat árultak, mára ez egészült ki játékokkal és ritkaságnak számító használati tárgyakkal

Egyszer eljött valaki a pincébe, felvásárolt harminc-negyven bőröndöt, nagyon furcsa érzés volt, nem volt benne élvezet. Vásárolt volna többet is, de nem adtunk.

kedvenceim. Most vettem egy vállra akasztható walkmant, már csak fülhallgatót kell hozzá vadászni, de ettől izgalmas. Dóri a női táskákat, esernyőket, dobozokat, apróságokat gyűjti, egyébként meg mindketten összeszedünk mindent. A ritkább darabokat, például a kalapdobozokat hagyatékfelszámolásán vagy bolhapiacra vesszük. A lomtanításon ilyeneket már nem lehet találni.

Élvezzük azt, amikor az emberek azonosulni tudnak az árunkkal. Ezek nagyrészt olyan típusú régiségek, amik a mai ember életéből származnak, és jó látni a felderülést, ahogy az érdeklődők megtalálják gyermekkoruk tárgyait. Sokan megállnak, nézegetik, tudunk velük beszélgetni, nekünk ez a fontos. Egyszer eljött valaki a pincébe, felvásárolt harminc-negyven bőröndöt, nagyon furcsa érzés volt, nem volt benne élvezet. Vásárolt volna többet is, de nem adtunk.

És eljárunk a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátó-ipari Múzeumba, ahol sokat tanulunk, a muzeológust faggatjuk. Két alkalommal már adományoztunk is számukra tárgyakat.

Ószeresek

A bolhapiac, mely főként magánemberek közötti használtcikk-kereskedelmet takar, rugalmas áraival egyre többeket vonz külföldről is. Az első ilyen a 19. század második felében az Operaház helyén működött Budapesten: az 1848-as forradalom emlékeit és a forradalmárok elkobzott értékeit árulták, vagy az elszegényedett családok holmijára alkudoztak. A Hajós és a Párisi utcákat akkoriban Zsibárus utcának nevezték, de az Operaház felépítése miatt az Újvásártérre (mai Köztársaság tér) kerültek az árusok, majd innen később a Teleki térre, mivel a városvezetés a belvárosból történő kiszorításukra törekedett. De ez sem lehetett tartós végállomás: az 1940-es években a rossz közbiztonságuk miatt hírhedtté vált bolhapiacokat a város szegényének tartották, így újra költözni kellett, ezúttal a Valéria-telepi Ecséri útra, gyakorlatilag nyomortelepi környezetbe. Az ócskapiac 1964-ben került át a Nagykőrösi útra, ahol egy kerítéssel

A Hajós és a Párisi utcákat akkoriban Zsibárus utcának nevezték, de az Operaház felépítése miatt az Újvásártérre (mai Köztársaság tér) kerültek az árusok, majd innen később a Teleki térre, mivel a városvezetés a belvárosból történő kiszorításukra törekedett.

HÍRE VAN

Az Ecserin a külföldiek is élénken vásárolnak

FORRÁSKUTATÁS

A bolhapiacok árukészlete sokszor magántulajdonból nővi ki magát, hosszú évek alatt aztán mindenkinek kialakul a beszerzői forrása. A használható régi tárgyak főként hagyaték- és intézményfelszámoláskor kerülnek az eladókhöz (jobbra lent)

körbezárt bódésort építettek fel az árusoknak, de az átköltözés ellenére a neve megmaradt Ecséri piacnak, és a mai napig működik.

A 80-as évektől a régiség irányába tolódott el a kereslet, a 90-es évek óta ez a legnépszerűbb áru. A kereskedők hamarosan specializálódtak, némelyek az ékszerekre, mások porcelánra, gyerekjátékokra vagy festményekre. Az Ecséri az ország egyik legfelkapottabb régiséglelőhelyévé nőtte ki magát, rengeteg külföldi viszonteladó érkezett a világ minden pontjáról. Sőt, megjelentek az aukciós házak tulajdonosai is, és persze a hamisítók, de ekkor bővült ki az árusok köre is. Viszont akinek nincs már kezdésként gyűjteménye, nehezen ereszt gyökeret a piacokon. Néha a saját tárgyak válnak a készletté, de az 1970-es évek óta a lomizás a meghatározó árubeszerző forrás.

A GYŰJTŐK LEGNAGYOBB ÖRÖMÉRE

Az Ecséri piac árusainak nagy része a nyitás óta stabil helyell és bővülő áruválasztékkal rendelkezik (jobbra fent)

TÚL AZ ECSEKIN

A közelmúltig nagy népszerűségnek örvendett a Verseny utcai piac, amely 1997-től 2009-ig üzemelt, akkor aztán könyörtelenül bezárták, ugyanis még az üzemeltető kiléte is homályos volt. Ez volt a lomizók kedvelt piaca, de sok hajléktalan árus is megjelent, akik a kukákból gyűjtötték össze nap mint nap az árut mint elsődleges megélhetési forrást. Nyitva tartott egész héten, hétvégeken telt házzal működött, pedig a Petőfi Csarnok és a mellette tartott bolhapiac volt a konkurenciája.

A Bakancsos utcai régiségvásár egy már meglévő és működő piacterületen kapott teret a XVII. kerületben: az ócskapiac 2011 óta működik, a fontos napok a hétvégék. Ma ez és a budaörsi bolhapiac a legnépszerűbb, ám egyre több a belvárosi antikvásár, ráadásul mellettük egy újfajta üzletág is betört: az önkiszolgáló bolhapiac.

A 21. század régiségvásárainak igazi konkurenciája az internetes aukciók világa, ahol azok is vásárolnak, akik nem szeretnek a híres-hírhedt piacokon kincsekre vadászni. Az aukciók mellett aktívan működik persze az internetes oldalakon zajló cserekereskedelem is.

Önkiszolgáló bolhapiac

E régiségkereskedelmi formánál az üzletben található polcokat, vitrineket, állványokat vagy épp válfákat a tulajdonos heti vagy havi elszámolásban bérbe adja. A bérlők aztán telepakolhatják használt holmival, amit az üzlet eladói értékesítenek.

Németországban például régóta közismert ez az üzlettípus. Szabó Ádám is szívesen látogatott ilyen boltokba, amíg ott élt. Ezért is honosította meg a kulturált bolhapiac ötletét:

– A fiatal dizájnerek felkarolása is motivált az üzlet megnyitásában: a használt cikkek, régiségek mellett helyet biztosítunk fiatal művészek alkotásainak, melyek amúgy is jól illenek az arculatba. Nagy rajongója vagyok a régi tárgyaknak, lomtalanításokra viszont nem szeretek járni. A polcbérlők áru kapcsán élem ki a tárgyak iránti szeretetemet. A romlandó, élő, fegyvernek vagy önkényuralmi jelképek minősülő, illetve pornográf jellegű árukon kívül mindent árulhatnak a bérlők. Legnagyobb keletje az 1960–80-as évek tárgyainak van, az antik áru meglepő módon inkább porfogóként szolgál. A vásárlók fele külföldi, nem sok magyar szót hallani az üzletben.

E régiségkereskedelmi formánál az üzletben található polcokat, vitrineket, állványokat vagy épp válfákat a tulajdonos heti vagy havi elszámolásban bérbe adja.

KÉZZEL FOGHATÓ EMLÉKEK

A polcbérletes bolhapiac árusai fokozatosan áttértek a közelmúlt használati tárgyainak értékesítésére.

A tapasztalatok alapján ugyanis sokan vásárolnak olyan dolgokat, ami a saját, megélt múltjuk emlékeit jelentik

ÉRTÉKES MOTÍVUMOK

Igazi kuriózumnak számít az eredeti kalocsai hímzéses ruha, ami az elmúlt években a nemzetközi divat világába is betört, részben Jenson Button angol autóversenyzőnek köszönhetően: a 2011-es Brazil Nagydíjon kalocsai mintás overallt viselt

ÖNKISZOLGÁLÓ RENDSZERBEN

Szabó Ádám és Nyíri Szilvia kreativitása a kulcsa az első magyar önkiszolgáló bolhapiac sikerének, melyet Ádám németországi minta alapján nyitott meg 2011-ben, Budapesten

(balra fent)

Nyíri Szilvia a kezdetektől Ádámmal dolgozik. Jelenleg mintegy százötven polcbérlővel tartják a kapcsolatot, akik igencsak különböző karakterek, magyarok és külföldiek egyaránt, korosztályt tekintve húsztól hetvenévesig.

– Itt A-tól Z-ig minden van, és egyre több a törzsvásárlónk, még más kontinensekről is érkeznek rendszeres vevők. Járnak hozzánk régiségkereskedők a Falk Miksa utcából, az Ecseri piacról és még ki tudja, honnan, ők viszont kimondottan antik tárgyakat vásárolnak. Jelenleg már többen árulnak régiséget, mint kézművesdolgokat. Persze ehhez nem árt tudni, hogy ma a régiség alatt a 80-as évek végével bezáródó időszakot nevezzük – bármilyen furcsán hangozzék is.

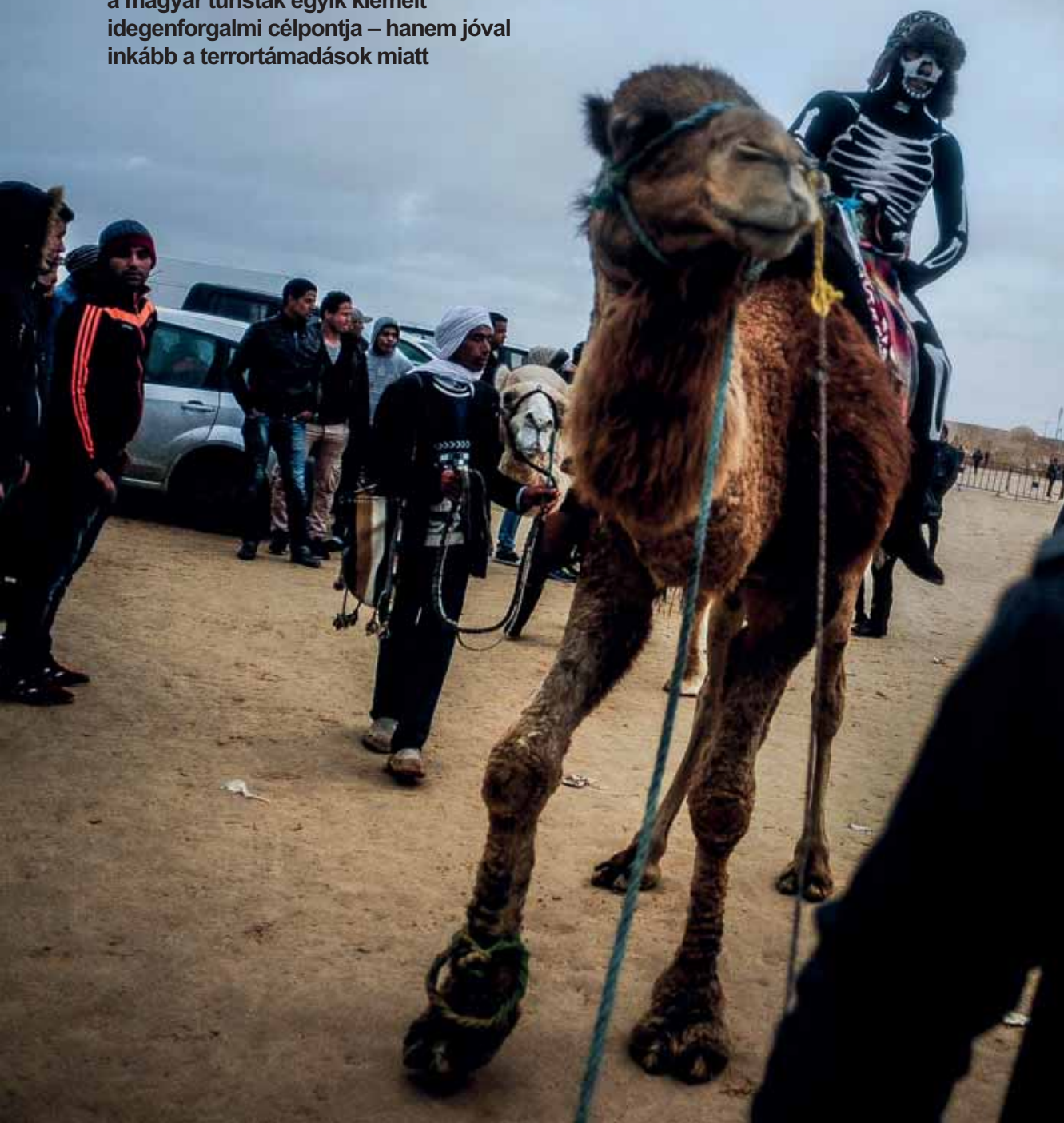
Rutinosak a bérlőink, mert kitépasztalták, hogy mire van kereslet, és csak azt hozzák. Dobozok, üvegek, zománcozott edények, bármi régi használati tárgy; a külföldi turistáknál a repülőút miatt viszont jócskán számít a súly, a méret. Rengeteg régiség kerül külföldre, sok esetben nem magánkézbe, hanem vásárlóink is viszonteladók. Rendszeres vevőink a színházi kellékesek, akiknek általában minden „tegnapra kell”, vagyis az aznap esti színdarab kellékei... És bejárnak ide az „elit” régiségvásárosok is – ugyanazok az arcok árulnak a felkapottabb belvárosi bolhapiacokon és vásárokon, akik a Bakancsos utcai piacról és a polcbérletes bolhapiacokon szerzik be árukészletüket. ☺

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KÁLLÓ PÉTER

TUNÉZIA

A TERJESZKEDŐ ISZLÁM ÁLLAM ÁRNYÉKÁBAN

Az elmúlt hónapokban egyre többször hallhattunk Tunéziáról, és nem úgy, mint a magyar turisták egyik kiemelt idegenforgalmi célpontja – hanem jóval inkább a terrortámadások miatt

Év elején 23 halálos áldozatot követelt a Bardo Múzeumban történt túszejtés. A népszerű intézmény a turisták számára már csak azért is kihagyhatatlan, mert falai között olyan kincseket őriznek, mint a Kr. e. 81-ben elsüllyedt görög hajó, melynek rakománya nagyban hozzájárult, hogy pontosabban megismerjük az ókori életet és történelmet. És pont e vonzerő okán került a terroristák célkeresztjébe is!

A nyár közepén sokkolta a közvéleményt, amikor egy csónakon érkező támadó a Sousse üdülőparadicsom ötcsillagos Imperial Marhaba és Soviva szállodáinak magánstrandján nyitott tüzet a napozókra. 38 emberéletet követelt az akció, s bár a terroristát végül lelőtték, nyilvánvalóvá vált, hogy nem magányos merényletről van szó – azóta több mint 10 embert vettek őrizetbe, s kiderült, hogy mindkét támadás elkövetői közös kiképzést kaptak Líbiában.

AZ ALGÉRIAI HATÁR MENTÉN

Tunézia e részét országhatáron átnyúló családok irányítják. Könyörtelenül biztonságot teremtenek, hiszen pontosan tudják, ez alapvető létfeltételük

HATALMAS ÉRDEKLŐDÉS MELLETT

A Szahara tunéziai részén, igen komoly biztonsági intézkedések mellett rendezik a Les Dunes elektronikus zenei fesztivált, mert a fundamentalisták szemében az ehhez hasonló rendezvények bűnös események (kezdő oldalpár)

CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR

A rádióban vendégünk a témáról:

KÁLLÓ PÉTER

Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

BÁTOR PIKNIK

Textilgyári varrónők szabadnapjukon, Tuniszbán. A Bardo Múzeum elleni támadás másnapján már a helyszínen, a múzeumnál voltak, ezzel is kifejezve, hogy elítélik az erőszakot, és nem félnek

Fájó pontra célozva

A terrorizmus az ország legérzékenyebb pontjára tapintott. A halálos áldozatok nagy része külföldi turista volt: brit, német, spanyol, lengyel, olasz, dél-afrikai és kolumbiai nyaralók veszítették életüket, s miközben Tunéziában úgy félmillióan élnek közvetlenül a turizmusból, és közvetett kapcsolaton keresztül még ennél is sokkal többen, a Bardo Múzeum elleni támadás után az ország a fokozott biztonsági kockázatot rejtő államok körébe sorolódott! A strandoló turisták ellen elkövetett merénylet pedig egyértelművé tette, hogy az Iszlám Állam, mely magára vállalta a gyilkosságokat, a nyugati turisták elijesztésére törekszik.

A strandoló turisták ellen elkövetett merénylet egyértelművé tette, hogy az Iszlám Állam, mely magára vállalta a gyilkosságokat, a nyugati turisták elijesztésére törekszik.

elijesztésére törekszik – a gyors, súlyos és sok-sok család számára hamar tapasztalható gazdasági károk által pedig a belső feszültség gerjesztése a célja (a múzeumi merénylet utáni hónapban több mint negyedével esett vissza a külföldi látogatók száma).

Mindkét esemény után terrorellenes tüntetések, felvonulások szerveződtek, biztatva a nyugat-európai közvéleményt, hogy ne veszítsék el hitüket az országban.

Mindkét esemény után terrorellenes tüntetések, felvonulások szerveződtek, biztatva a nyugat-európai közvéleményt, hogy ne veszítsék el hitüket az országban, hiszen végső soron Tunéziában a turizmus a legreménytelibb, nagyobb tömegeknek is hosszú távon, kiszámíthatóan megélhetést nyújtó ágazat.

BÜSZKÉN ÉS AGGÓDVA

Az idős hölgy fia idegenvezető a Bardo Múzeumban. Hallva az eseményekről – nagyon megijedt, hogy elveszíti gyermekét. Később a kórházban tudta meg, hogy fia egy turistacsoport mentése során sérült meg. Büszke a fiúra, és aggódik, hogy az ország visszasüllyed az évtizedekkel ezelőtti állapotba

SZEM- ÉS FÜLTANÚ

– Hét durranást hallottam, de azt hittem, az épületről omlott le egy nagyobb faldarab. Még akkor sem fogtam fel, mi történik, amikor megláttam a fegyvereseket – meséli Ammar, aki árusként dolgozik a múzeum előtt

Tunézia az 1970-es években nyitott a turizmus felé, s viszonylag kicsiny területe ellenére a legjelentősebb idegenforgalmú afrikai országok közé emelkedett.

TERROR ELŐTT

Az Imperial Marhaba 5 csillagos szálloda strandján a lövöldözés előtt egy hónappal szinte unalmasan zajlik az élet. Ebbe a környezetbe érkezett a tenger felől a merénylő

(balra fent)

Nyugatra nyitottan

Tunézia az 1970-es években nyitott a turizmus felé, s viszonylag kicsiny területe ellenére a legjelentősebb idegenforgalmú afrikai országok közé emelkedett. Ez – eddig – stabilitásának és biztonságának, baráti árainak, valamint kiváló földrajzi elhelyezkedésének volt köszönhető. A

turizmus döntő része a tengerszegélyre koncentrálódik: a Földközi-tenger partjának teljes hosszában turisztikai zónákat alakítottak ki, melyeken a tömegturizmusra alapozva szállodaláncok épültek.

Az elmúlt 15 évben Tunézia fokozatosan leépítette a kereskedelmi akadályokat az EU-országokkal szemben, szélesebb körű privatizáció indult, ami elősegítette a külföldi beruházások megjelenését, s közben 2008-ban az Európai Unió partnerévé vált.

Nincs épp teljes demokrácia, de a kormányok nemcsak a szavak szintjén nyitottak a külföldi kapcsolatokra. Az életszínvonal a harmadik világot tekintve a legmagasabbak közé sorolható, és az ország mentes maradt az Afrikában számos helyen tapasztalható éhínségektől, járványoktól. A szabadságjogok még a cenzúra mellett is magasabbak, mint a többi arab államban, a nők egyenjogúsága például garantált, s csak a monogámia elfogadott. Az utóbbi években jelentős gazdasági fellendülésnek lehetünk tanúi: csökkent az infláció, és a GDP növekedése 5% körül stabilizálódott.

FRISS ÉS MELEG

A sajtóhírek ellenére az országban nyugalom van. Az itteniek ugyanazt akarják, mint mindenhol – megélhetést és békét. Az idős hölgy a helyi kenyeret vásárolja, közvetlenül a kemencéből (balra lent)

MINŐSÉGI ÁRU

Tozeur piacán kelendő a tevehús. Kicsit száraz és édes, de a helyi fűszerekkel ízletes ebéd összetevője

A megélhetés békét hoz

– Az elmúlt hónapban érezhetően visszaesett az országba látogató külföldiek száma, a foglalások alapján azonban augusztusban már telt házra számítunk – hallom Nabil Bziouechtől, a tunéziai Turisztikai Minisztérium miniszterhelyettesétől nem sokkal a Bardo Múzeum elleni támadás után, a helyszínen.

– A köztes időszakban a kormány az erre elkülönített keretből támogatja a szállodákat, hogy megakadályozza a bevételkiesést.

A miniszterhelyettes bejelentette, hogy rövidesen a fapados légitársaságoknak is megnyílik a légtér, így a szervezett utak mellett azok is könnyen és olcsón eljuthatnak Tunéziába, akiket inkább az ország belsejében található látványok vonzanak.

– Civil és egyenruhás rendőrökkel, a katonai jelenlét megerősítésével és térfigyelő kamerákkal védjük még jobban a turistákat – tette hozzá, s még megemlíti, hogy francia és német szakértőket is bevontak a biztonsági intézkedések kidolgozásába.

ÁLLAMI SZEREPVÁLLALÁS

Nabil Bziouech, a Turisztikai Minisztérium képviselője: „Gyors szállodatámogatásokat és kedvezményes hiteleket nyújtunk, nehogy megproppanjanak most a vállalkozások...”

(jobbra lent)

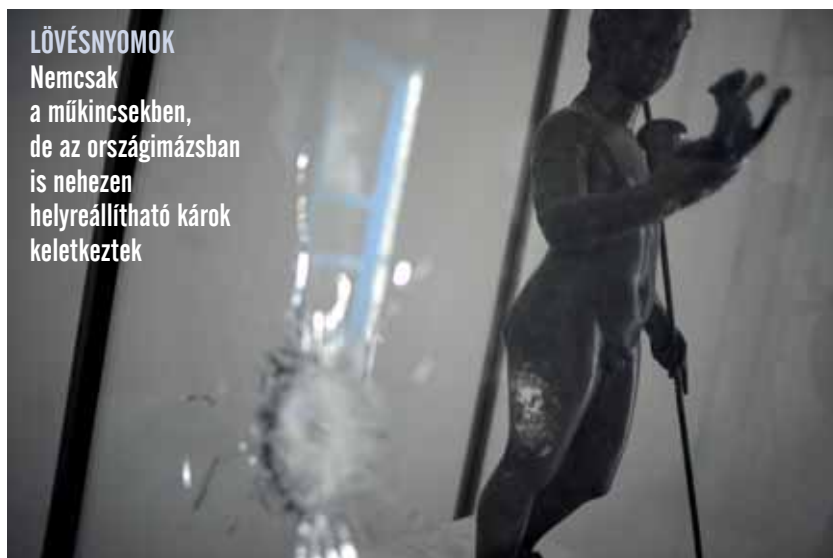
BELVÁROSI BIZTONSÁG
A Tuniszban mozgó turistacsoportok civil ruhás fegyveres kíséretet kapnak

... főlő, hogy a szélsőséges csoportok akciói visszavethetik az országot a Ben Ali elnök uralkodása előtti állapotba – aki amúgy a hatalmát is jórészt a fundamentalisták erőszakos tevékenysége elleni harcának köszönhette.

A szezon közepén történt támadás azonban bebizonyította, hogy ez kevés. Pofonegyszerűen, a szomszédból egy gumicsónakon a megcélzott strandra bevezve a terrorista könnyedén kikerülte az egyébként valóban nagyon szigorú ellenőrzést...

Éppen ezért főlő, hogy a szélsőséges csoportok akciói visszavethetik az országot a Ben Ali elnök uralkodása előtti állapotba – aki amúgy a hatalmát is jórészt a fundamentalisták erőszakos tevékenysége elleni harcának köszönhette. Per-

sze a jelenlegi vezetés is tisztában van vele, hogy a rendfenntartásért mindent meg kell tennie – akár hatalmas anyagi áldozatok árán is, mindezt a turizmus, a prosperitás és általa a belső béke érdekében.

Az Arab Tavasz után

Bár általánosságban a szélsőségesek mozgolódása régiós összehasonlításban itt még szerény – leginkább a szomszédos államokból beszivárgó kisebb csoportokról van szó –, ahhoz, hogy megértsük a támadásokat, vissza kell nyúljunk az Arab Tavasz eseménysorozatához, illetve következményeihez, az Iszlám Állam kialakulásához és agresszív ténykedéséhez.

A 2011-ben az észak-afrikai arab államokban kirobbant – egyenlőtlenségek, korrupció, hatalmi túlkapasok kiváltotta – kormányellenes tüntetéssorozat, majd erőszakos forradalmi hullám jázminos forradalom néven épp Tunéziában kezdődött, és végigsöpört Algérián, Egyiptomon, Jordánián, de Jemenben, Líbiában és Szíriában egészen a rendkívül véres és máig is zajló polgárháborúig fajult a helyzet.

A 2011-ben az észak-afrikai arab államokban kirobbant kormányellenes tüntetéssorozat, majd erőszakos forradalmi hullám jázminos forradalom néven épp Tunéziában kezdődött.

*Ám az Arab Tavasz felkelései
nem feltétlenül döntötték meg
az autokratikus vezetést az érintett
országokban: a „tavaszt”
nem követte „nyár”*

Tunéziában végül lemondott a 23 éve államfő Zín el-Ábidín Ben Ali – 60 éve ez volt az első olyan eset, hogy egy arab kormányzatot közvetlenül az utcai tüntetések hatására távolítottak el. Ám az Arab Tavasz felkelései nem feltétlenül döntötték meg az autokratikus vezetést az érintett országokban: a „tavaszt” nem követte „nyár”: A forradalmi megmozdulások valójában a nyugati államok támogatását élvező, ott tanult, ottani mintákat követő, ám diktatórikus és nem feltétlenül vallásos gondolkodású elnökök és híveik ellen irányultak. Emellett mindenhol rövidesen megjelent az az erős vonal is, ahol az iszlámhoz sokkal hűségesebb csoportok követelték az iszlámmal átítatott politika visszaállítását.

BERBER ESKÜVŐ

Touzeurban, a Tunéziai-Szahara fővárosában félelem nélkül zajlanak tovább a hagyományos események

(balra)

FINOM KENDŐBEN

Idegen férfiként nyíltam, az utcán nem kérdezhettem. A hátsó udvarban beszélgetünk a berber lánnyal – angolul és franciául. E két nyelv ismerete kötelező, a turizmushoz kötődők számára elengedhetetlen

Az élhető rendszer lebontói

De hogyan kerül az Iszlám Állam ebbe a képbe? Nyilvánvaló, hogy mint szinte mindenhol, Tunéziából is képes beszippantani a fanatizálásra alkalmas híveket. De a szélsőséges szunniták, valamint a meglepően sok, korábban céltalan nyugati muszlim fiatal körében népszerű, terjeszkedő szervezet tunéziai akcióira ez még sovány magyarázat. Ez inkább a stabilitásban és a világias, céltudatosan gazdálkodó, Nyugat-barát berendezkedésben keresendő – ami végső soron az Iszlám Állam terjeszkedésének fő gátja.

Tunézia nagy hangsúlyt fektet a biztonságra, hiszen az a legfontosabb, hogy a bevételhozó turista jól érezze magát. A tuniszi utcákon ma hamar észrevehetjük, hogy civil ruhás rendőr kísér bennünket: nemcsak minket, médiamunkásokat, de minden turistacsoport mellett is vigyázó szemek figyelnek. Hiszen valóban nem érdeke az itt boldogulni vágyóknak, hogy az aranytojást tojó tyúkot kivégezzék! Hasonlóképpen az sem, hogy robbantásokról, lövöldözésekről legyen híres az otthonuk. És ők is ugyanazt akarják, mint bármely más

A tuniszi utcákon ma hamar észrevehetjük, hogy civil ruhás rendőr kísér bennünket: nemcsak minket, médiamunkásokat, de minden turistacsoport mellett is vigyázó szemek figyelnek.

SZŰKMARKÚ KŐSIVATAG

Beteg birkát cipel a pásztorfiú. A nyáj már hazatért, ám az ivóvízhiány miatt jelentős az elhullás. A helyiek megbíróznak a problémákkal, de a terjeszkedő Iszlám Állam által okozott gondok senkinek sem hiányoznak

A SZAHARÁBÓL A MOZIVÁSZONRA

A Les Dunes fesztivál helyszínének közelében találjuk a Star Wars néhány forgatási terepét. Ezek ma a rajongók zarándokhelyei

ember: előrejutni az életben és boldogan élni. Elítélik az Iszlám Állam fanatikus és erőszakos cselekedeteit, az idegenforgalomban pedig mentik a menthetőt – kifejezetten kevés táptalajt adva a szélsőséges szervezet számára. A szálloda strandján történt merénylet után meglepő volt, hogy a nyugati turisták igen jelentős része nem fogta menekülőre: a külügyi figyelmeztetések ellenére sem hagyták el az országot, megszerették vendéglátóikat, s talán ez igazolja legjobban a helyiek hozzáállását a helyzethez.

Az Iszlám Államnak pont ez a „világi” gondolkodás a fő problémája Tunéziával. A szervezet tulajdonképpen a muszlim világ vezetőjeként kommunikál, és felhatalmazva érzi magát, hogy megtorlásokat hajtson végre a dzsihád szellemében. Mégpedig olyan, szerinte bűnös muszlim országokban, ahol – értelmezése szerint – nem megfelelően kezelik a Korán szavait, ahol „lepaktálnak a Nyugattal”.

Ezzel valójában abban az irányban halad, hogy a fanatikus vallási ideológia miatt egy gazdaságilag jól működő ország a helyzethez mérten jól élő lakóit fokozatosan visszanyomja a szegénységbe. Ez a nehezen értelmezhetően lesújtó szegénység pedig hosszú távon újabb híveket szül számára, újabb tagokkal bővíülhet a dzsihadista csoport. ⊕

⊕ SZÖVEG: FARKAS ALEXANDRA, KÉP: POTYÓ IMRE

A DUNAVIRÁG FÉNYBÖRTÖNE

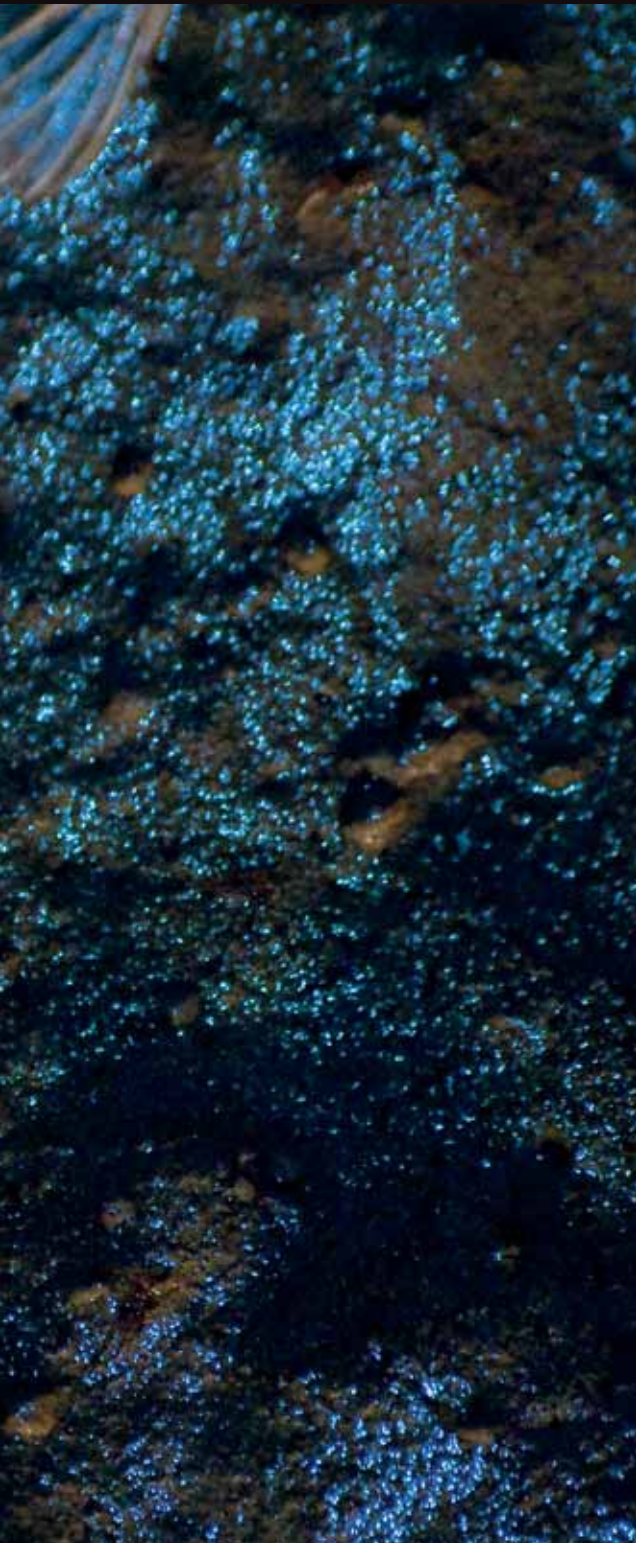
KÉRESZDRÁMA A DUNÁN

Véget ért egy közel félszáz éves álom: késő nyári estéken helyenként újra milliószámra lepik el a Dunát a védett dunavirágkérészek. Ficáncoló táncuk ugyan csak néhány órán át figyelhető meg, a szerencsés szemtanúk így is életre szóló élménnyel gazdagodhatnak. Bár a rovarok életét beárnyékolja egy „fényes” probléma, csóvákban örvénylő egyedeik ámulatba ejtő látványa azonban igazi kuriózumnak

A Duna kérésze korábban számos vízfolyásban előfordult, ám a fokozódó vízszennyezések miatt visszaszorult a Rába, a Répce és a Tisza egyes szakaszaira. Újbóli térhódításáról már korábban is beszámoltak, a Budapest környéki Duna-szakaszon való, négy évtized utáni megjelenéséről ugyanakkor 2012 nyarán szerezhettünk csak tudomást, amikor Tahitótfalu, Göd és Vác térségében is megfigyelték tömeges rajzását. Élete legnagyobb részét – Tiszában élő rokonához hasonlóan – e faj is lárvállapotban tölti a folyó aljzatába fúródva, ám míg a tiszavirág (latin nevén *Palingenia longicauda*) három éven át készül néhány órás násztáncára, a dunavirág (*Ephoron virgo*) csupán fél évig fejlődik. Ráadásul a méretkülönbség sem elhanyagolható: míg a tiszavirág testhossza a 8–12 cm-t is elérheti, a dunavirág pusztán 3 cm-es.

Aki lemarad az adott folyószakaszon mindössze egy-két nyári délutánon zajló tiszavirágzásról, az kénytelen egy újabb évet várni a következő lehetőségre. Ezzel szemben a Duna kérészének tömeges rajzása egy helyszínen akár két hétig is eltarthat, így ez utóbbi megfigyelése könnyebben megszervezhető... lenne, ha a „kérészmeteorológia” nem húzná keresztül számításainkat. A szárnyas rovarok ugyanis csak akkor jelennek meg tömegesen a víz felett, ha nyugodt, szélcsendes időnek örvendhetünk. Ha csepergő eső vagy szél töri meg a csendet, repülésük kevésbé látványos.

A DUNAVIRÁG MÁSIK NEVE: FEHÉR KÉRÉS

A karcsú fénytáncosok nőstényének testvégén három, a hímén pedig két fonálszerű nyúlvány van, ami segít a nemek megkülönböztetésében. A fejen az összetett szemek és a három pontszem mellett rövid csápok és csökevényes szájszerv található. Az egyedek kérészéletük során nem táplálkoznak, bélcsatornájukat azonban – levegővel felpumpálva – repülésük megkönnyítésére használják

Sodrásban

A dunavirágok a násztánc után hamar elpusztulnak, ám nőtényeikre haláluk közeledtével még vár egy feladat: a megtermékenyített tojászsomók lerakása. Ha minden kérész a pázás helyszínén rakná le azokat, akkor a víz gyors folyását figyelembe véve évről évre egyre messzebb sodródónának, így előbb-utóbb a faj eltűnne az adott folyószakaszból. A nőtények tehát először a folyó folyásirányával ellentétesen repülnek 1-2 kilométert, és csak ezután rakják le tojászsomóikat, amivel elérik, hogy utódaik az adott élőhelyen maradjanak.

Az úgynevezett kompenzációs repülésük során a nőtény kérészek mindvégig a folyó középvonala felett haladnak, amiben a vízfelszínről visszaverődő fény polarizációját érzékelné képes szemük nyújt segítséget. A vizeket tehát nem az emberhez hasonlóan, a kékes hullámzó felszín alapján azonosítják, hanem a vízfelszín robusztus, folytonosan jelen lévő, vízszintesen poláros jele vezeti őket. Víz feletti repülésük azonban csak addig maradhat zavartalan, amíg semmilyen mesterséges építmény nem állja útjukat. Amint a nőtény kérészek egy Duna-híd közelébe

RAJZÁS A DUNA GÖDI SZAKASZÁN

A természetközeli, kivilágítatlan ártéri partsáv mentén rajzó kérészek kevésbé kiszolgáltatottak az összetett ökológiai csapdák káros hatásainak

érnek, nem repülnek át alatta, hanem feltorlódnak előtte, és egyfajta örvénylő mozgásba kezdenek. A szokatlan viselkedésért a híd vízfelszínén megjelenő tükörképe okolható, az ugyanis megszakítja a folyó vízszintesen poláros jelét, ami korábban vezérfonalat nyújtott számukra. Hiába érzékelhető a híd túloldala-lán lévő hatalmas víztömeg, a tükörkép (függőle-ge-sen poláros) jelét látva lényegében olyan érzésük tá-mad, mintha a parthoz, vagy egy számukra mostoha körülményekkel bíró élőhelyhez érkeznének, amit túlélésük érdekében messze el kell kerülniük.

A milliányi kérész híd előtti feltorlódása még nem jelentene különösebb gondot, ám az igazi ve-szedelem csak most közeledik... A dunavirág ugyanis nem napközben, hanem sötétedés után bújjik elő, így a hídnál összezsúfolódó kérészek azonnal észreveszik a híd lámpáinak magával ra-gadó, ellenállhatatlan fényeit. Nyomban a köze-lükbe is repülnek, majd egészen a híd aszfaltútjáig érő, káprázatos látványt nyújtó csóvákat alakítanak ki azok körül. Pongrácz Sándor 1936-ból szár-mazó leírása is megörökíti, hogy a Duna kérésze

Az úthálózat csapdájában

csak „akkor jelenik meg, amikor már besötétedik, akkor lepi el az éjjeli lámpákat”.

Nyár esti sétáinkon számos más helyen is megfigyelhetjük, amint az épületeket és utakat megvilágító lámpák fényével különféle rovarok százai „szimpatizálnak”, állandó körkörös repülést végezve. E rovarok viselkedése teljesen eltér a természetestől, önszántukból ezután képtelenek lesznek szabadulni a lámpák bűvöletéből, és legtöbbször fénybörtönükben vesznek oda. Hiába terjedt el újra a dunavirág, most a fényszennyezés jelenségével kell megküzdenie. És ha csak azzal kellene...

Az ELTE Környezetoptika Laboratórium és az MTA Duna-kutató Intézet Horváth Gábor és Kriska György által vezetett kutatócsoportjai korábban már számos esetben felhívták a figyelmet azon sötét és fényes felületekre, melyek optikai szempontból nagyon hasonlítanak a vizekre, hiszen az azokról visszaverődő fény ugyanolyan polarizációs tulajdonságokkal rendelkezik. A hasonlóság eredményeként a vizet kereső polarotaktikus rovarok e mesterséges, poláros fényszennyező felületekhez is ugyanúgy vonzódnak, és inni próbálnak azokból, vagy rájuk petéznek. Ha túl sokat

KÉRÉSZCSÓVA A TAHITÓTFALUI DUNA-HÍDNÁL

A kivilágított hídlámpák körül tébolyultan örvénylő forgatag alakul ki a kérészek fényhez való vonzódása (pozitív fototaxisa) következtében

időznek, akkor pedig kiszáradva el is pusztulnak azokon. Ilyen szemfényvesztő felületek lehetnek például a sötét fényezésű autók, a fekete márvány sírkövek, a folyóparti üvegpalaták, a napelemek és az aszfalt útfelületek is.

A közlekedési lámpákon csóvákban csüngő csel-

lengők következő bűvöletét tehát a híd aszfaltútja kelti: milliónyi kérész száll és petézik le a tahitótfalui hídra, mivel az aszfaltút által visszavert, erősen és vízszintesen poláros fény vizet utánózva megtéveszti őket. A kifáradva az útra hulló, és a fénycsapdák körül tébolyultan repkedő dunavirágok látványa olyan, mintha váratlanul egy óriási „nyári hóviharba” kerülnénk. Az aszfaltra leszálló rovarok hamar kiszáradnak, majd sárga petéikkel együtt az enyészetűi lesznek, több centiméteres kérszertem-réteget hagyva maguk után.

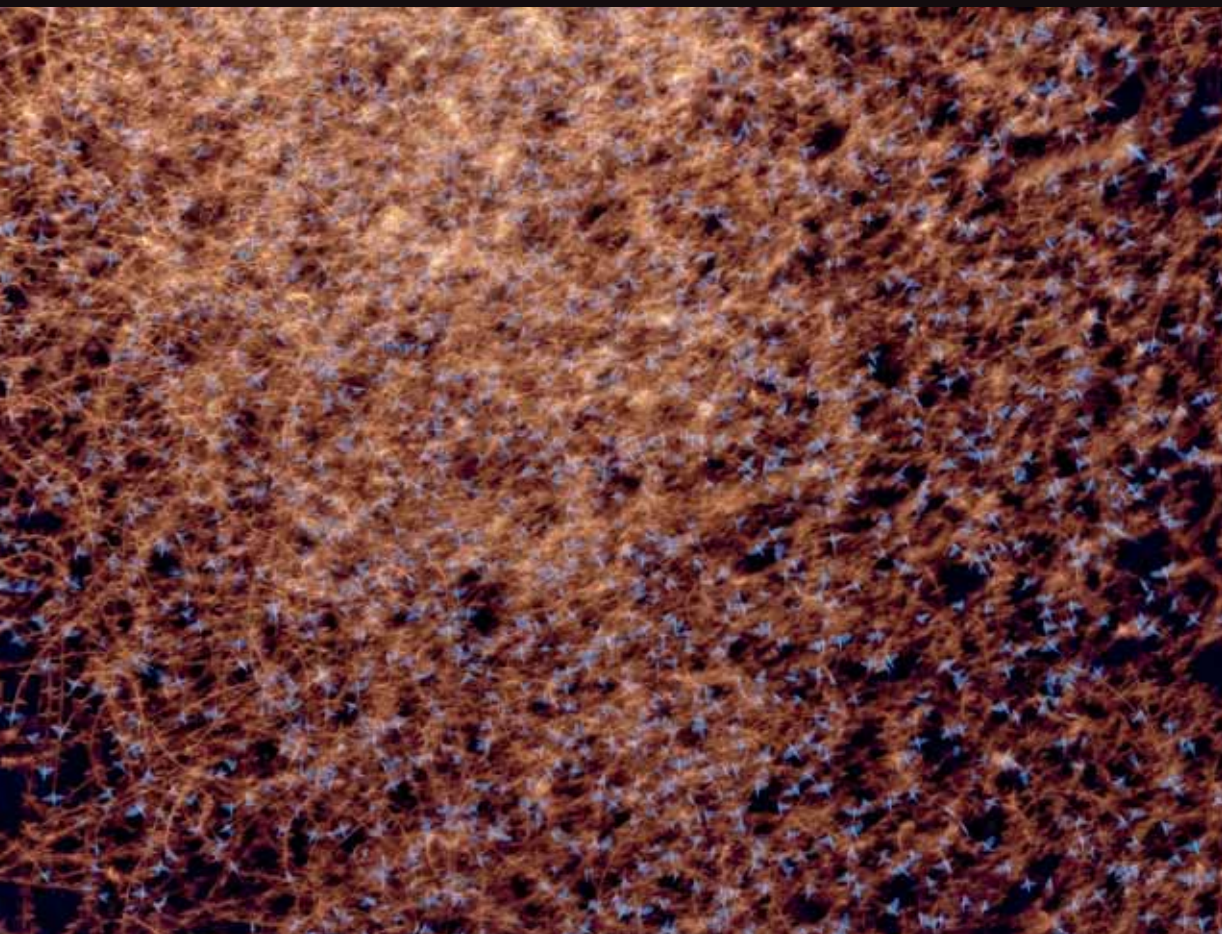
ZIZEGÉS A LÁMPAFÉNYBEN

A tahiótfalui hídnál napról napra ismétlődő óriási kérészrajzások fényképészmágnesek is. Potyó Imre természetfotós így emlékszik vissza a százezres kérészfelhő táncára: „Először csak néhány fehér rovart lehetett látni a felkelő Hold és a zseblámpa fényében, majd egyre több kérész lepte el a vízfelszínt és a partot. A langyos vízben térdig gázolva kerestem a megfelelő kompozíciót, majd vakuderítéssel emeltem ki a kérészrajok sűrűségét és röpképük irányvonalát. A hosszabb zár-időnek köszönhetően a rovarok »csíkot« húztak a fotóra, mintha egy légi csúcsforgalomban fényképeztem volna, emellett pedig sikerült érzékeltetnem az esti derengő táj hangulatát és szépségét is. Bámulatos élmény volt a hangosan zizegő, gyorsan mozgó rovarfelhőben komponálni, a fehér kérészek mint éjjeli világító fecskék mutatnak az elkészült fotókon.”

Mészárszék

Ha figyelembe vesszük, hogy egyetlen egy kérész egyetlen tojáscsomója több ezer petét is tartalmazhat, a természetvédelmi oltalom alatt álló faj egyetlen egyedének eszmei értéke pedig 10 000 forint, akkor már egyetlen Duna-híd esetében óriási természetvédelmi kárról beszélhetünk. Márpedig a 2013-as III. Nemzetközi Duna-expedíció kutatói a teljes magyar folyószakaszon, illetve Ausztriában, Szerbiában és Romániában is bizonyították a kérész jelenlétét. Tömeges pusztulásukat sem kizárólag Budapest környékén figyelték meg, hanem például a Rába-menti nicki duzzasztónál is.

Érdekesség, hogy a dunavirág e helyszíneken az évek nem mindig ugyanazon szakában rajzik: násztáncuk a Rábán júliusban figyelhető meg, a Duna mentén azonban néhány éven belül is változott annak időpontja. 2012–2013-ban augusztus közepétől szeptember elejéig, 2014-ben pedig júliusban kereshették a természeti csodát, az adott napokon mindig este 20–22 óra körül.

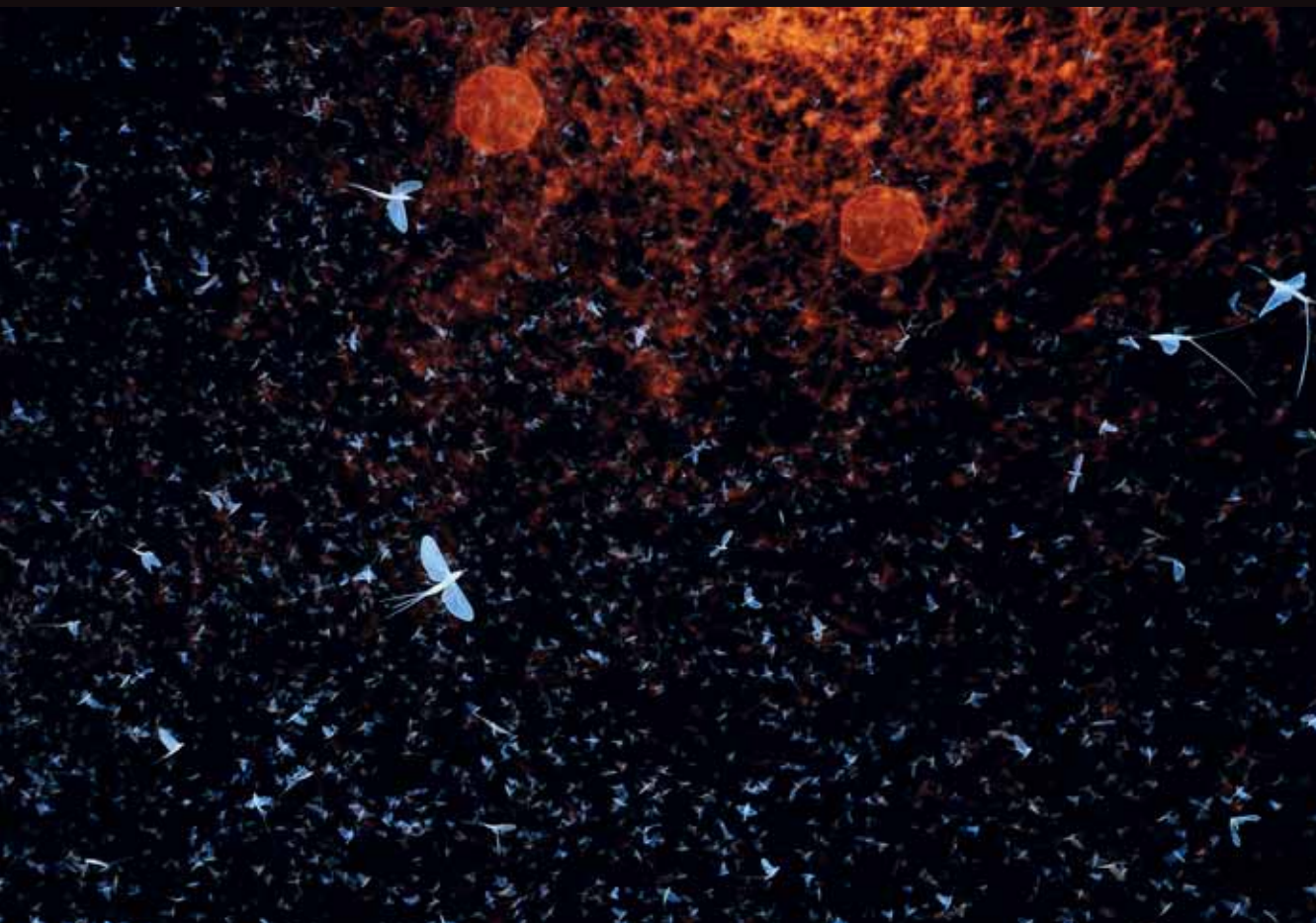

És vajon van-e megoldás a túlélésre? A védett faj megmentése érdekében kézenfekvő lenne a hídlámpák rajzás idejére történő lekapcsolása, ez azonban közlekedésbiztonsági okokból kivitelezhetetlen. A dunavirág látásáról megszerzett további új ismeretek azonban talán a védett faj megmentésére fordíthatók. A magyar kutatók által elvégzett kísérletek ugyanis azt mutatják, hogy ha a dunavirágnak egy egyszerű reflektor és egy polárszűrővel ellátott reflektor közül kell választania, akkor

utóbbi átlagosan 5-10-szer vonzóbbnak bizonyul. Ha tehát a Dunán átívelő hidak oldalára poláros reflektorokat szerelnének, akkor a rajzó kérészek a hagyományos hídlámpák mellett ezeket vehetnék észre korábban. Mivel a poláros reflektorok erősebb ingert váltanak ki belőlük, a kérészek közvetlenül a folyó felett, ezek körül alakítanak ki látványos csóváikat. Az ökológiai fényszennyezés tehát – a báméskodni vágyók nagy öröme – továbbra is elkerülhetetlenül fennállna, viszont a kérészek a poláros reflektorokat vonzóbbnak találva nem repülnének fel az aszfaltút feletti hagyományos lámpákhoz. Így nem láthatnák a hidak aszfaltútját sem, s az elfáradó kérészek nem arra, hanem petéikkel együtt a Duna vizébe hullnának, ezáltal utódaik megmenekülnének. A megoldás tehát egy fényhíd kialakításában rejlik, a bámulatos csóvák pedig várhatóan kedvelt turistalátványossággá válhatnak. ☺

CSÚCSFORGALOM

A lámpák fényében örvénylő csóvákat százezres kérésztömeg alkotja. Az egyedek órákkal később végelgyengülésben elfáradva hullanak a híd aszfaltjára, majd kiszáradva ott pusztulnak el

ÚJ ÁLLAM ÉPÜL

⊕ SZÖVEG: PETE MÁRTON, KÉP: KUMMER JÁNOS

KOSZOVÓ

EPUBLIKË!

KU ËSHTË
UKSHINË? ?

T A - K I

Koszovó és a koszovói albánok sorsa talán sohasem képezte annyira a magyar mindennapok részét, mint manapság, ugyanakkor a déli országhatáron tömegesen feltartóztatott migránsok csoportjai csupán egy szeletét képezik a koszovóiak vándorlásának, miközben például az elmúlt években itthon növekvő számban megjelenő – elsősorban éppen Koszovóból érkező – albán pékek és hozzátartozóik, alkalmazottaik száma immár ezres nagyságrendűre tehető.

Vajon melyek azok a nehézségek, amelyekkel e napjainkban formálódó országnak szembe kell néznie, s hogyan hat ez a helyiek gondolkodására és mindennapjaira, és végső soron miként járul hozzá mindez a tömeges elvándorláshoz?

Immár közel másfél évtizede, hogy a koszovói háború hivatalosan véget ért, és hét éve, hogy a tartomány kikiáltotta függetlenségét – de jure önálló állammá válva –, jóllehet, ezt a mai napig a Föld országainak csak alig több, mint fele ismerte el. Az elmúlt évtizedekben konfliktusokkal terhelt politikai-hatalmi helyzetet tehát látszólagos konszolidáció követte, s Koszovó is megindulhatott az önálló állami lét kiépítésének ösvényein, melynek szimbolikus (nemzeti jelképek megalkotása, államtudat erősítése) és stratégiai jelentőségű (nemzetgazdaság kialakítása, központosított intézményrendszerek kiépítése) állomásait valamennyi újonnan létrejövő államnak teljesítenie kell, hogy létét a külföld irányába és saját állampolgárai felé is sikeresen hirdesse.

Am a mai médiában Koszovó térsége újfent veszélyzőnként jelenik meg!

Az elmúlt évtizedekben konfliktusokkal terhelt politikai-hatalmi helyzetet tehát látszólagos konszolidáció követte, s Koszovó is megindulhatott az önálló állami lét kiépítésének ösvényein...

ÜNNEP PRISTINÁBAN

A társadalom fiatalos korszerkezete, a gyermekek és fiatalok magas aránya szinte bármely település utcáit járva szembeötlő

Elsőpró albán többség

Az ország, amit mi ma Koszovói Köztársaság néven ismerünk, valójában az egykori jugoszláv tagállam, a Szerb Szocialista Köztársaság területén belül 1946-ban létrehozott Koszovó és Metóhia Autonóm Tartomány földrajzi kereteit hordozza.

Bár Koszovót gyakran jellemzik úgy, mint az egykori Nagy-, majd Kis-Jugoszlávia, illetve Szerbia albánok lakta részeit tömörítő terület, ez csak részben fedi a valóságot.

E terület ebben a formában korábban azonban sohasem volt egy közigazgatási egység, már csak a természetföldrajzi viszonyok miatt sem. A tartomány ugyanis alapvetően két különálló medencéből, az Ibar és a Sitnica folyók völgyét jelentő Kosovo Polje (magyarul: Rigómező) síkjából, valamint a Fehér-Drin völgyét jelentő Metóhia területeiből és e két medencét keretező hegységekből állt.

Bár Koszovót gyakran jellemzik úgy, mint az egykori Nagy-, majd Kis-Jugoszlávia, illetve Szerbia albánok lakta részeit tömörítő terület, ez csak részben fedi a valóságot. Az persze tény, hogy a tartomány szinte megalakulása pillanatától albán többséggel rendelkezett, a lakosság közel kétharmada albán anyanyelvű volt. Az átlagosan 7-8 gyermeket nevelő, hagyományos albán nagycsaládos modell, valamint a gazdasági nehézségek miatti szerb elvándorlás eredményeként az 1990-es évek elejére az albánok aránya 85-90%-ra, napjainkra pedig még ennél is magasabbra emelkedett – bár Koszovó ma sem kizárólag albán nyelvű! Az északkoszovói Kosovska Mitrovica-i Kerület négy várostérsége (amelyek alatt egy-egy város és a környező falvak összessége értendő), valamint Koszovó-szerte néhány kisebb, enklávészerűen létező település, illetve településeggyüttes a mai napig túlnyomórészt szerb többségű. Emellett a majd' 2 millió lakos között számos egyéb kisebbség is megjelenik: bosnyákok, goránok, törökök, askáli és egyiptomi cigányok, valamint horvátok. Ráadásul albánok az egykori Jugoszlávia más területein is élnek kisebb, ám kompakt tömbökben: Szerbiában a szerb–koszovói–macedón hármashatárnál fekvő Presevó-völgyben, Macedóniában a Vardar felső völgyében és Szerbia és Montenegró határvidékén, az egykori Novi Pazar-i Szandzsák területén. E területek pedig – amint azt a közelmúltbeli kumanovói (Macedónia) öszzezsapások is mutatják – továbbra is feszültségcokkot jelentenek.

KÉZZEL FORMÁLT ALBÁN SASOK

a mitrovicai albán srácok mögött a szerbek és az albánok lakta városrészeket összekötő híd fut, amely egykor heves harcok színhelye volt, s ma is a város megosztottságának szimbóluma

Szerbia nem ereszt

Az önálló állammá válás Koszovó esetében is számos konfliktussal járt. Alapvető problémát jelentett, hogy a szerb nemzeti identitás szempontjából mind Kosovo Polje, mind pedig Metóhia kiemelt jelentőségű. A rigómezei csata (1389) – amely magyar nézőpontból a mohácsi csata szerb megfelelője – a 19. századi nemzeti ébredés (vagy inkább nemzetépítés) során a szerb nép kollektív tragédiájaként, egyúttal a nemzeti összetartozás szimbólumaként épült be a nemzeti tudatba.

A másik országrészt, Metóhiát – melynek neve a görög metochion szóból származik, és „kolostori birtokok”-at jelent – az itteni görögkeleti kolostorok miatt a szerb nemzet és kultúra egyik bölcsőjének tartják. Ezek igen fontos szerepet játszottak az oszmán-török megszállás évszázadai alatt az ortodox keresztény vallás és a szerb nyelv átmentésében.

A másik országrészt, Metóhiát – melynek neve a görög metochion szóból származik, és „kolostori birtokok”-at jelent – az itteni görögkeleti kolostorok miatt a szerb nemzet és kultúra egyik bölcsőjének tartják.

Az albán lakosság nem fogadta el az anyanyelvi oktatás és adminisztráció eltörlését, és kollektíven kivonult a közszférából, saját párhuzamos rendszereket kiépítve...

1989 óta – amikor a Jugoszlávia szerb lakta területeit egyben tartani kívánó milosevicsi szerb rezsim megszüntette autonóm státuszát – egyre inkább a de facto függetlenség irányába haladt. Az albán lakosság nem fogadta el az anyanyelvi oktatás és adminisztráció eltörlését, és kollektíven kivonult a közszférából, saját párhuzamos rendszereket kiépítve, amelyek az albán anyanyelvűek egyre növekvő száma miatt át is vették az állami intézmények szerepét. Ezek jócskán erősítették a koszovói identitást, és előkészítették a tartomány függetlenné válását.

Szerbia igyekezett is megakadályozni a tartomány leválását, és népszerűvé tenni a „Koszovó Szerbiához tartozik (Kosovo je Srbija)” jelzót. Ráadásul Koszovó – az egykori Jugoszlávia többi utódállamától eltérően – nem volt tagállami státuszú, csupán mint autonóm tartomány létezett, így az 1974-es jugoszláv alkotmány és a nemzetközi jog szerint nem rendelkezett a kiválás jogával. Ám Tito halála (1980), de főként

A PALÁNK ALATT, ÉSZAK-MITROVICÁBAN

A szerb többségű városrészben számos falfestmény jelzi, hova szeretnének inkább tartozni az itt lakók

SIETŐSEN A HÍDON

Prizren. Az albán hagyományok továbbélése és a globalizáció fogyasztási szokásai egyaránt a hétköznapiak részét képezik

Függetlennek lenni

A koszovói identitás kialakulása igen lényeges elem az ország jelenét és jövőjét nézve. Miközben ugyanis Koszovó elszakadását követően a közvélemény – az évszázados nagyalbán elképzelések fényében – az Albániához való csatlakozást tekintette a következő logikus lépésnek, ez a mai napig nem történt meg. Noha az elszakadásért harcoló félkatonai szervezet, az UÇK (Koszovói Felszabadítási Hadsereg) háttországot Albánia jelentette, s a harcok távlati céljai közt elvben az albánok lakta területek egyesítése is szerepelt, az egyesülés a külföld mellett az albánság oldaláról sem élvez egyértelmű támogatást! Ennek okai igen összetettek: egyfelől a külön állami keretek között történő fejlődés igencsak eltávolította egymástól a két albán csoportot, így miközben a 20. század során Albánia nagyrészt ateistává vált, Koszovó jobban megőrizte mérsékelt, ám egyértelmű muszlim karakterét. A gazdasági érvek sem az egyesülés mellett szólnak: Koszovóban az élet-

*... bár Nagy-Albánia-ábrázolások
Koszovó-szerte fel-feltűnnek,
az egyesülés a közeljövőben
igencsak valószínűtlen.*

CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR

A rádióban vendégünk a témáról:

PETE MÁRTON

Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

ÖNKÉNTES IDEGENVEZETŐ ADEM JASHARI HÁZÁNÁL

A harcokban elesett (a szerb erők által családjával és követőivel együtt itt megölt), legendás UÇK-vezető lerombolt otthona ma a fiatal nemzet egyik legfontosabb emlékhelye (fent)

PIACI PISZTOLYÖNGYÚJTÓ

Pristina. A koszovói albán nagycsaládok hagyományosan védelmi közösségeket is alkottak, és ha kellett, fegyvert ragadtak birtokaik védelmében

színvonal a nyugati segélyeknek és a külföldön élők hazautalásainak köszönhetően viszonylag magasabb, mint Albániában. Ugyanakkor az albániai gazdasági élet jelentősebb szereplői sem járnának jól a kedvezőbb kapcsolatokkal és nemzetközi bekezdéssel rendelkező, több nyelvet is anyanyelvi szinten beszélő koszovói elittel folytatott versenyben. Így tehát, bár Nagy-Albánia-ábrázolások Koszovó-szerte fel-feltűnnek, az egyesülés a közeljövőben igencsak valószínűtlen.

A függetlenség feladása koszovói részről azért is valószínűtlen, mert kivívása komoly áldozatokkal járt. Az 1998–1999-es háború több mint 10 000 áldozata és az anyagi károk mellett számos továbbélő probléma nehezíti a helyzetet. Trepča (Trepča) bányászati komplexuma ennek szemléletes példája. Ez egykor Jugoszlávia legnagyobb vállalatai közé tartozott, és volt időszak, amikor a tartományi össztermék 70%-át állította elő! Mára minden elavulttá vált, a működés jelentős beruházásokat igényelne. A tulajdonviszonyok tisztázása azonban a függetlenség kikiáltása után is hosszan húzódott, s máig tisztázatlanok olyan kérdések, mint például az, hogy ki fizesse a jugoszláv idők bányászainak nyugdíját...

VESZÉLYES UTAKON

Észak-Mitrovica. A háttér szerb zászlói és plakátjai az észak-koszovói kerületek Szerbiához csatlolásáért küzdő nacionalista propaganda tevékenységét jelzik

A NEWBORN-EMLEKMŰ

A függetlenség kikiáltása alkalmából felállított pristinai térinstalláció mára Koszovó Szabadság-szobra lett

Nyomás alatt, mozgásban

Trepça problémái – a használhatatlan infrastruktúra és a zűrös tulajdonviszonyok – az egész koszovói gazdaság kerékkötői. Amint arra Márkus László, Magyarország koszovói nagykövete is rámutatott, az újonnan kialakuló nemzetgazdaság alapvetően vonzó a külföldi befektetők számára, ám e problémák a mai napig nehezítik a külföldi tőke érkezését. A főként mezőgazdasági terményekkel és gépekkel kereskedő magyar befektetők számára különösen problémás a vasúthálózat használhatatlansága. Az áramellátás ugyancsak érzékeny kérdés, részben az erőművek elavultsága, részben pedig a szerb–koszovói határon fekvő Ujmani (Gazivoda) vízerőmű termelésének elosztása körüli viták miatt.

Koszovó gazdaságára azonban a demográfiai oldalról érkezik a legnagyobb nyomás. A népsűrűség másfélszer nagyobb, mint nálunk, a nagycsaládos modell továbbélésének eredményeként a lakosság több mint negyede 14 év alatti (Magyarországon ez az arány 14%). A gyorsan növekvő népességnek még egy stabil gazdasági környezet is csak nehezen tudna megfelelő számú munkaalkalmat teremteni, Koszovó esetében pedig ez még hatványozottabban problémás.

Az 1990-es években, amikor az albánok tömegével hagyták el a szerb nyelvű iskolákat, az anyanyelvi oktatás lényegében önszerveződően,

A gyorsan növekvő népességnek még egy stabil gazdasági környezet is csak nehezen tudna megfelelő számú munkaalkalmat teremteni, Koszovó esetében pedig ez még hatványozottabban problémás.

házaknál zajlott, nem feltétlenül képzett tanárok vezetésével. A háborút követően vált lehetővé az albán nyelvű oktatási rendszer megteremtése, de angolszász típusú iskolák is indultak, amelyek színvonalas nyelvi képzést és versenyképes tudást kínálnak. A tanári szakma megbecsültsége mind társadalmi, mind anyagi szempontból igen magas, ezt jelzik a koszovói viszonylatban kiemelkedően jónak számító, 700-800 euró körüli fizetések is. Mindezek eredményeként a fiatalok többsége ma igen jól beszél idegen nyelveket, angolul szinte minden tizenéves tud.

A tanári szakma megbecsültsége mind társadalmi, mind anyagi szempontból igen magas, ezt jelzik a koszovói viszonylatban kiemelkedően jónak számító, 700-800 euró körüli fizetések is. Mindezek eredményeként a fiatalok többsége ma igen jól beszél idegen nyelveket, angolul szinte minden tizenéves tud.

A nyelvtudás, valamint a mobilitásra való hajlandóság egyébként hagyományos jellemzője a koszovói, illetve az albán társadalomnak. Már az Oszmán Birodalom idején is nagyon jelentős volt az albánság mozgékonyasága, mivel igen nagy arányban voltak jelen a hadseregben, a közigazgatásban, a kereskedelemben. Az egykori Jugoszlávia egyik legfejletlenebb térségében élőként pedig rákényszerültek, hogy vendégmunkásként Nyugat-Európában dolgozzanak. A háború idején viszont a menedékstátusz tette lehetővé, hogy akár Nyugat-Európában, akár Észak-Amerikában vállaljanak munkát.

Csábító kivándorlás

És épp a kivándorlási kedv miatt tett szert Koszovó igencsak negatív hírnévre az elmúlt időszakban, különösen Magyarországon. A hónapok óta tartó tömegessé váló emigráció ugyanakkor több tényező összjátékára vezethető vissza. Az egyik – némileg paradox módon – a szerb–koszovói kapcsolatok normalizálódása volt. A közelmúltban a két kormánynak sikerült megállapodnia néhány állandó határátkelő létesítéséről, illetve a koszovói okmányok szerbiai elfogadásáról, s 2014 szeptemberétől a koszovói állampolgárok korlátozások nélkül léphetek Szerbia területére, amely jelentős könnyebbséget jelent az útrakelők számára. Ezzel párhuzamosan 2014 októberében Franciaország levette Koszovót a biztonságos országok listájáról, amely nyomán elterjedt a hír, hogy a koszovóiak menekültstátuszhoz juthatnak Franciaországban. Az embercsempészek megtévesztő

A hónapok óta tartó, tömegessé váló emigráció ugyanakkor több tényező összjátékára vezethető vissza.

Az egyik – némileg paradox módon – a szerb–koszovói kapcsolatok normalizálódása volt.

A SÉTÁLÓUTCÁN

Pristina. A tizenéves fiatalok – noha szeretik hazájukat – rendkívül céltudatosan készülnek a külföldre költözésre

BELVÁROSI ERŐPRÓBA

A közterek a társadalmi élet fontos színterei: a koszovóiak szívesen töltik estéiket családjukkal, barátaikkal az utcákon, tereken

Geopolitikai sorozatunk támogatója a

PAGEO

PALESTINAI
GEOPOLITIKAI
ALAPITVÁNY

információi, valamint néhány félreértelmezett politikusi nyilatkozat szintén szerepet játszott a kivándorlás felfutásában. Ilyen volt Angela Merkel 2015. januári kijelentése is: „Németországban mindenki szívesen látott, vallástól függetlenül, aki betartja a német törvényeket, és megtanulja a nyelvet.” Ezt sokan úgy értelmezték, hogy az ország bárkit befogad, a kivándorlók áradata pedig a szerb–magyar határon tetőzött.

A teljes igazsághoz hozzátartozik, hogy Koszovó polgárait az EU nem mentesítette a vízumkötelezettség alól (az egyetlen nyugat-balkáni országgént), viszont – sajátos státusza miatt – valamennyi lakója jogosult szerb útvéltre, mely könnyebbséget jelent az unión belül. Közép-, illetve hosszú távon ugyan várható a vízummentesség kiterjesztése, addig azonban mind hazai, mind nemzetközi oldalról komoly erőfeszítéseket igényel a megfelelő tájékoztatás és az embercsempészet elleni küzdelem. Mindemellett számos ország, így Magyarország is állami ösztöndíjakkal kívánja bevonni a tehetséges koszovói fiatalokat.

KÖZÖS TELKEN

Noha Koszovó vallásilag megosztott, Ferizaj (Uroševac) főterén évszázadok óta egymás mellett áll a két nagy egyházi közösség, a muszlimok és az ortodoxok imahelye

A PRIZRENI KORZÓN

A város történelmi öröksége, gazdag tradíciói és kulturális sokszínűsége az ország egészét is jól tükrözi (jobbra)

„Koszovó úton van”

A súlyos problémák dacára Koszovó a Balkán különlegesen egyedi pontjává kezd válni. Noha eredeti etnikai sokszínűsége a háborús konfliktusok hatására megkopott, és a korábban vegyesen együtt élő népcsoportok – elsősorban a szerbek és az albánok – ma már egyre inkább egymástól elkülönülő, zárt tömbökben élnek, a sokszínű egymásmellettség még számos helyen fellelhető, sőt egyes esetekben új elemekkel is gazdagodott. A főváros, Pristina ma már egy modern város arcát mutatja: az ENSZ és az EU kihelyezett szerveinek köszönhetően számos külföldi diplomata dolgozik a városban, kisebbfajta Genf- vagy Brüsszélként. Ezt erősítik az egyre-másra épülő irodaházak, a gyorsforgalmi utak, az amerikai stílusú gyorséttermek, az ír pubok és más, manapság a világ legtöbb nagyvárosában nélkülözhetetlen alkotóelemek. Mindemellett mutatóban még megmaradt a régi óváros egy része a hagyományos balkáni hangulatot árasztó piaccal.

Egészen másfajta kultúrközi hangulatot áraszt Prizren, az ország második legnagyobb városa, mely az albán nemzeti gondolat kiindulópontjának tekintett Prizreni Liga megkötése (1878) óta kultikus jelentőségre tett szert az albánság körében, egyfajta kulturális és szellemi központtá válva. Mindemellett jelentős török, bosnyák és egyéb nemzetiségnek ad otthont, amely bekapcsolja több kultúrkör határok feletti vérkeringésébe is.

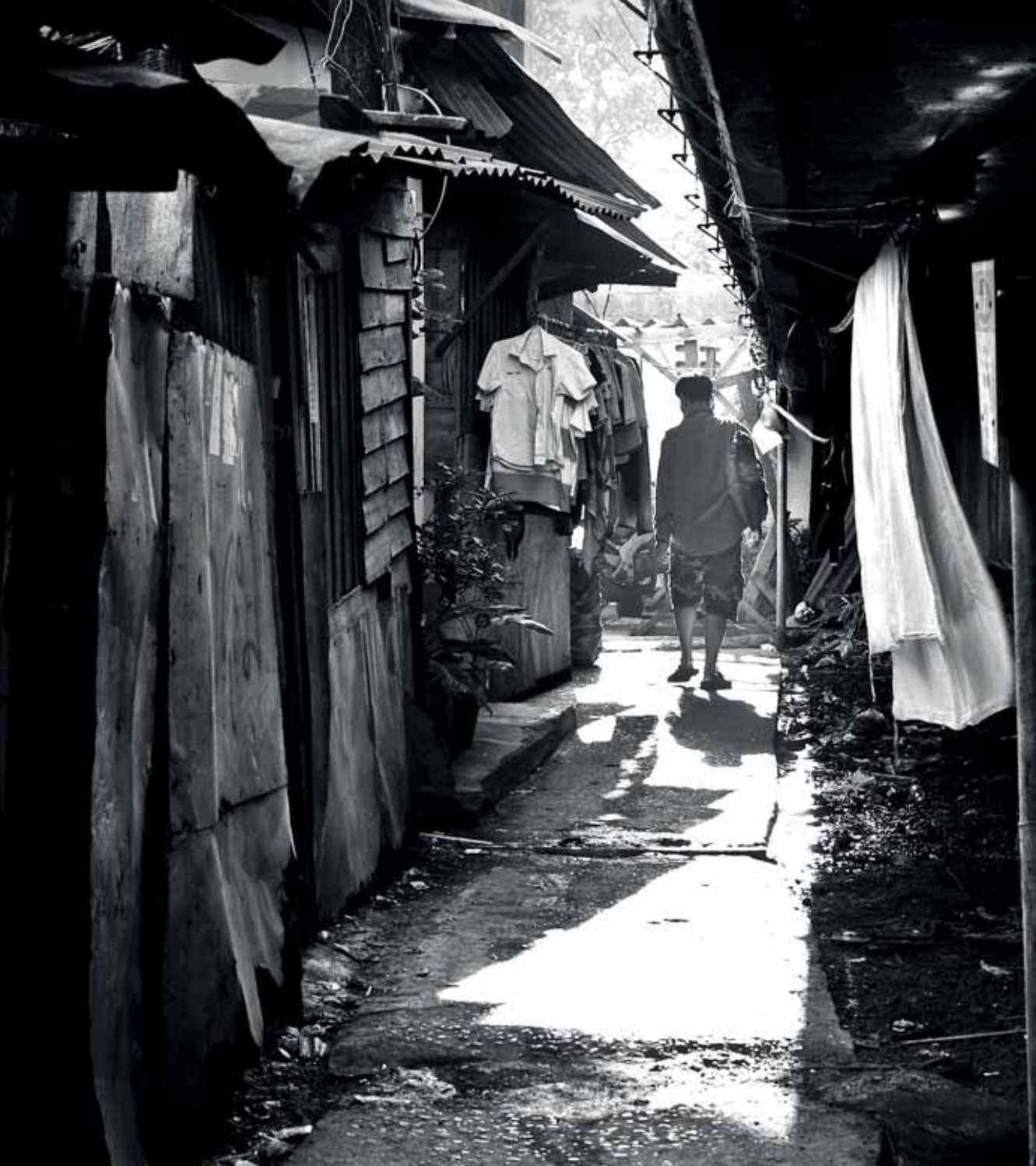
Egészen másfajta kultúrközi hangulatot áraszt Prizren, az ország második legnagyobb városa, mely az albán nemzeti gondolat kiindulópontjának tekintett Prizreni Liga megkötése (1878) óta kultikus jelentőségre tett szert az albánság körében, egyfajta kulturális és szellemi központtá válva.

A hagyományosan mezőgazdasági irányultságú vidék ugyancsak átalakulóban van. Metóhia kis családi borászatai mellett ma már százával találunk albán–amerikai borászati nagybirtokokat is. Az egykori jugoszláv síparadicsom, a Šar-hegységbeli Brezovica a közeljövőben várhatóan francia befektetők pénzéből újul meg, a Macedónia és Görögország irányába vezető főút mentén pedig egyre több külföldi cég telepedik meg.

Kiegészítve mindezt pedig török kormányzati és civil támogatással régi mecsetek újulnak meg, miközben új, hófehér minaretek nyújtóznak az égbe szaúdi pénzből épített dzsámik mellett, egyfajta kulturális offenzívát jelezve. Mindezek jól tükrözik az országot egyébként is jellemző összetettséget, ellentmondásosságot és azt is, hogy – ahogy az itteniek gyakran mondják – „Koszovó úton van”. ⊕

nek az égbe szaúdi pénzből épített dzsámik mellett, egyfajta kulturális offenzívát jelezve. Mindezek jól tükrözik az országot egyébként is jellemző összetettséget, ellentmondásosságot és azt is, hogy – ahogy az itteniek gyakran mondják – „Koszovó úton van”. ⊕

A szerzők ezúton mondanak köszönetet a Balkan Calling Egyesületnek, az Experience Balkan (www.experiencebalkan.com) nonprofit szervezetének a helyszíni bejárást és információgyűjtést lehetővé tevő Kosovo Contact „VIP tour” megszervezéséért és lebonyolításáért

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: HOLZINGER GÉZA

A FELHŐKARCOLÓK MÖGÖTT

A Földön ma legalább egymilliárd ember él olyan területen, amelyet hivatalosan nem birtokol, s jelentős részük szegénynegyednek minősülő körzetekben lakik. 2025-re az ENSZ becslései szerint az itt élők száma akár meg is duplázódhat. Több ezer nagyvárosi helyszínről van szó, de tévedés azt hinni, hogy a népesség egyre növekvő koncentrációja okvetlenül káoszhoz vezetne.

Az „újurbanizmus” mint várostervezési irányzat például kezelhetőnek tekinti a nagy népsűrűséget – amennyiben például a háztartási hulladékok újrahasznosítását, vagy épp az erőforrások egymás közötti megosztását nézzük a rendkívül zsúfolt, gyakran nyomor-negyedekként emlegetett helyszíneken

VÉDERNYŐ NÉLKÜL

A nők többsége iskolázatlan, így a hosszú távú lehetőségeik jelentősen rosszabbak, mint a férfiakéi (jobbra)

VÁGÁNYNYILADÉKON

Tömegek rendezkedtek be az állandó ittlétre: meggyőződésük, hogy számukra máshol nincs hely a világon

Bangkok „szegénynegyedeiben” az élet korántsem olyan sanyarú, mint az az elnevezésből várható lenne. A legtöbb háztartásban van televízió, hűtőgép és sokféle szórakoztatóelektronikai cikk. Az itt élők jelentős részének van rendszeres munkája, igaz, nagyon alacsony fizetésért, amely nem teszi le-

hetővé az elköltözést egy jobb környékre. Marad a megszokás és az elfogadás.

A gazdasági szegénység pedig korántsem azonos és nem is párosul a lelki szegénységgel. A buddhizmus szerint az ember a korábbi karmája miatt születik szegénynek, amely szükséges a személyiség fejlődéséhez.

Buddhista szempontból a boldogságot nem a vagyon, a bőség és a fogyasztás, hanem a családi élet egyszerű örömei, a szabadság, a szorongástól való mentesség, az élet és a tulajdon biztonsága jelenti.

Több alkalommal jártam a Khlong Toey-telepen, ahol nem feltétlenül a szomorúság tükröződik az arcokon.

A thai kultúrában a szegénységhez való viszonyulás egészen különleges módon nyilvánul meg, s ahhoz, hogy ezt megértsük, nemcsak a buddhista filozófiát kell tanulmányoznunk, hanem be kell pillantanunk az emberek lelki világába is, és meg kell ismernünk – legalábbis részben – a kultúrájukat.

A thaiok a türelem és a tolerancia mintaképei. Ugyanabban a helyzetben, amelyben a külföldiek dühöngenek és akár káromkodnak, ők csak mosolyognak. Türelmesen várnak, amíg egy dolog meg nem valósul, és ha ez nem következik be, akkor egyszerűen lemondanak róla.

Szigorú kulturális szabályok szerint élnek, nincs mód a pozitív vagy negatív érzelmek kifejezésére. A leggyaralóbb emberi tulajdonságok közé tartozik, ha valaki elveszti a fejét: ez rossz neveletésre és leginkább gyenge jellemre utal.

MINDEN HELY FOGLALT

E mintegy 3 km²-nyi területen legalább 100 ezren laknak – közvetlenül az ipari vágányok mentén

Jellemző példaként, amíg itt, Európában általános a bűnbakkeresés – hiszen nálunk mindig valaki más hibás az egyén sikertelenségéért –, addig ez Thaiföldön alig érhető tetten. Emelt fővel, méltósággal viselik a szegénységet és a nélkülözést egyaránt. Míg ez a fejlett Nyugaton bebetonozza a kilátásokat, mindent kiöl az egyénből, gyűlölködővé és önzővé tesz, addig a bangkoki telepeken összekovácsol, reményt ad. ⊕

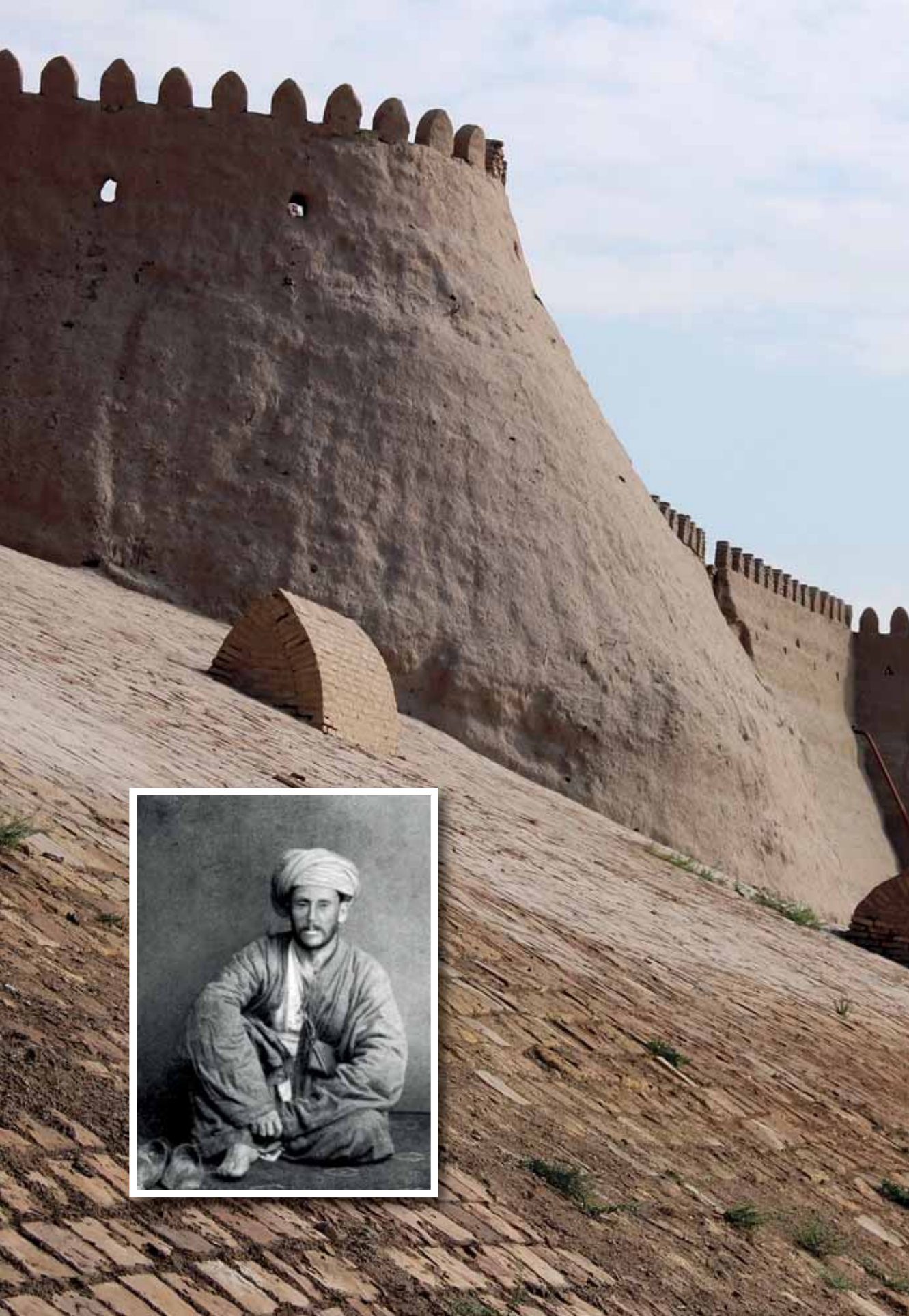

MEGSZOKÁS

Az újonnan ide kerülők eleinte még félnek, később megszokják a helyzetet – együtt élnek a mindennapi szegénységgel és bizonytalansággal

ITT KELL MEGÉLNI

Minden ilyesfajta telep a bűncselekmények melegágya, de erről itt nem illik tudni. Mindenki éli rutinszerű, napi életét (jobbra fent)

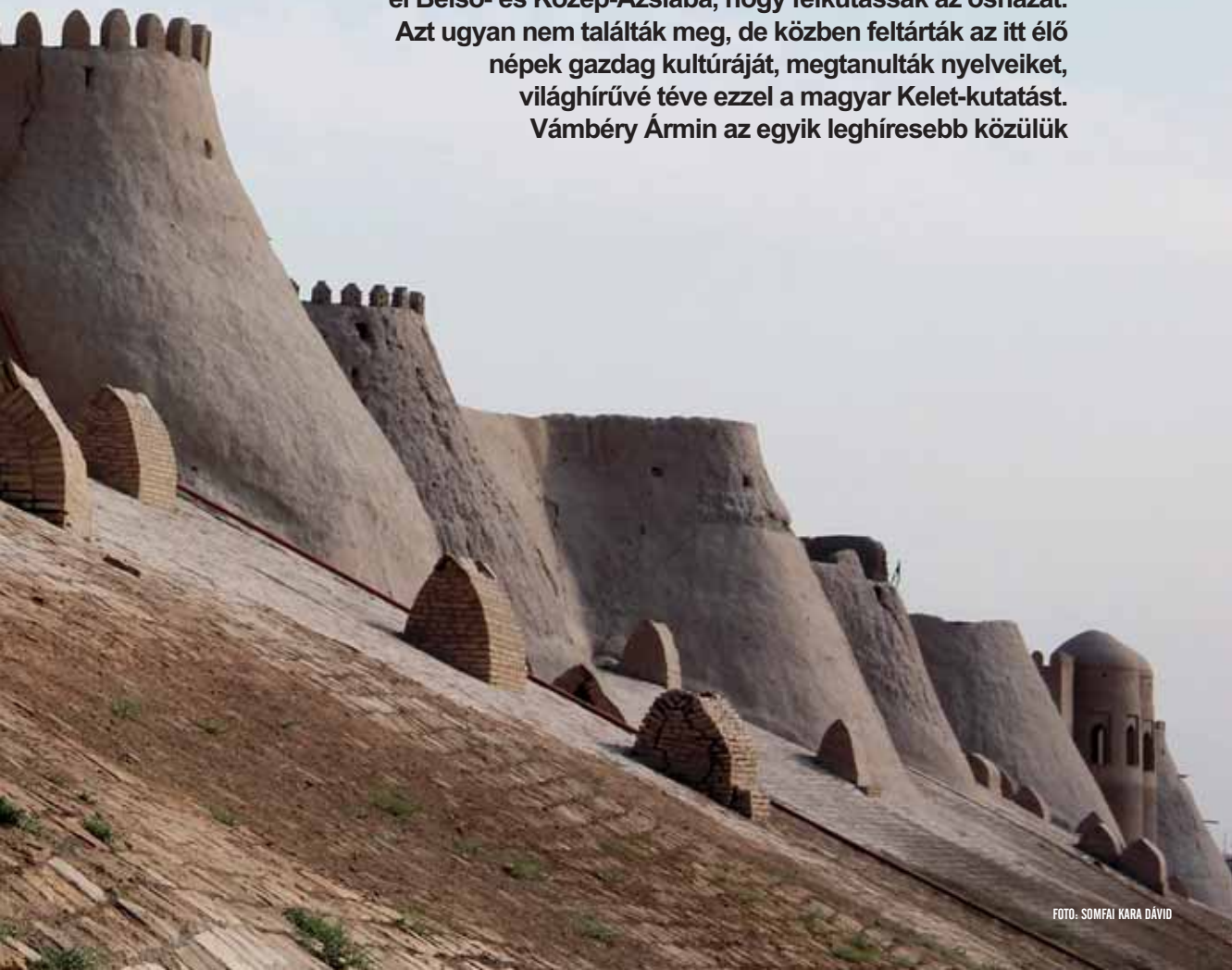
⊕ SZÖVEG: SOMFAI KARA DÁVID

VÁMBÉRY UTAZÁSA

EGY VESZÉLYES NYÁR

150 ÉVE, KÖZÉP-ÁZSIÁBAN

A 19. századi magyar felvilágosodás korában lelkesen folyt népünk gyökereinek kutatása, az őshaza keresése. Kőrösi Csoma Sándor volt az első, aki nekivágott, hogy eljusson Belső-Ázsiába. Bár eredeti kutatási célját nem érte el, himalájai tudóstevékenységének hatása óriási volt. Rövidesen számos, vállalkozó szellemű honfitársa indult el Belső- és Közép-Ázsiába, hogy felkutassák az őshazát. Azt ugyan nem találták meg, de közben feltárták az itt élő népek gazdag kultúráját, megtanulták nyelveiket, világhírűvé téve ezzel a magyar Kelet-kutatást. Vámbéry Ármin az egyik leghíresebb közülük

Hősünk Hermann Wamberger néven látta meg a napvilágot a Pozsony melletti Szentgyörgyön, 1832-ben, midőn Csoma Sándor épp a nyugat-himalájai Ladakhból Kalkuttába ment, hogy megírja tibeti–angol szótárát. Egyéves korában elvesztette zsidó hittudós apját, anyja újra férjhez ment, és a család Dunaszerdahelyre költözött. Tanulmányait Pozsonyban és Pesten végezte a piaristáknál (1845–50). Miután önerőből megtanult törökül, 1857-ben Eötvös József támogatásával Isztambulba költözött, ahol négy év alatt szinte tökéletes oszmán–török lett belőle. 1861-ben visszatért Pestre, ám a Magyar Tudományos Akadémia szinte nyomban Közép-Ázsiába, az őshaza felkutatására küldte.

Hívában, kánviziten

Resid efendi néven török dervisnek álcázta magát, így jutott el Teheránba, ahol a perzsa nyelvet is elsajátította, majd 1863-ban fergánai és Tarim-medencei (üzbég és ujjur) dervisekhez csatlakozott, akik Mekéből tartottak hazafelé. Először a Perzsia északi részén élő jomut türkménekhez utaztak, majd északkelet felé tartva tevekaravánnal keltek át a sivatagokon. Majd' egy hónapos utazás után érték el Hívát, a horezmi özbeg (üzbég) kánság székhelyét.

Vámbéry „Dervisruhában Közép-Ázsián át” című, először 1864-ben Londonban angolul megjelent művében így ír:

„Hogy miképp éreztem magamat június 3-án Híva kapui előtt, azt képzelheti az olvasó, ha elgondolja azon veszélyeket, melynek annyira ki voltam téve feltűnő európai ábrázatom következtében (oly könnyen támadható minden legkisebb gyanú által). A város kapuinál már számos khívai várakozott reánk, kik kenyeret és aszalt gyümölcsöt nyújtogattak fel hozzánk, tevéink fölé. Már évek óta nem érkezett ekkora csapat hádzsi Khívába, mindenki bámulva nézett minket, s mindenfelől ezen megszólalások hangzottak felénk: aman-eszen keldingiz!”

Vámbéry és turkesztáni útítársai először egy karavánszerájban szálltak meg, később a Tört-Savvaz-mecset dervisszállójába kerültek.

„Midőn visszajöttem a karaván-szerájba, ott azt mondták, hogy útítársaim már el vannak helyezve az utazó dervisek számára szállóul használatos kolostorszerű helységbe, melynek Tört-Savvaz a neve. Odamentem hát magam is, s úgy találtam, hogy az én számomra is készen tartottak egy cellát.”

A nagy oázisvárosba érkeztek után, már másnap az udvarmester (a mehter) hívatta a palotába: Horezm kánja, a Kongrát Szaid Mohamed fogadja őt.

„A mehter elmondta továbbá nekem, hogy a kán engem látni kíván, s hogy nagyon szeretné, ha az oszmán szultántól néhány sort hoztam volna magammal. Én erre azt feleltem, hogy az én utazásomnak nincsenek világi céljai. Csupán személyes biztonságom okaért hoztam magammal egy parancsot, mely el van látva a szultán pe-

FOTO: SOMFAI KARA DÁVID

SZENT SÍRNÁL

Beháeddin szúfi sírhelyének egyik őrzője az oszlopos tornác alatt

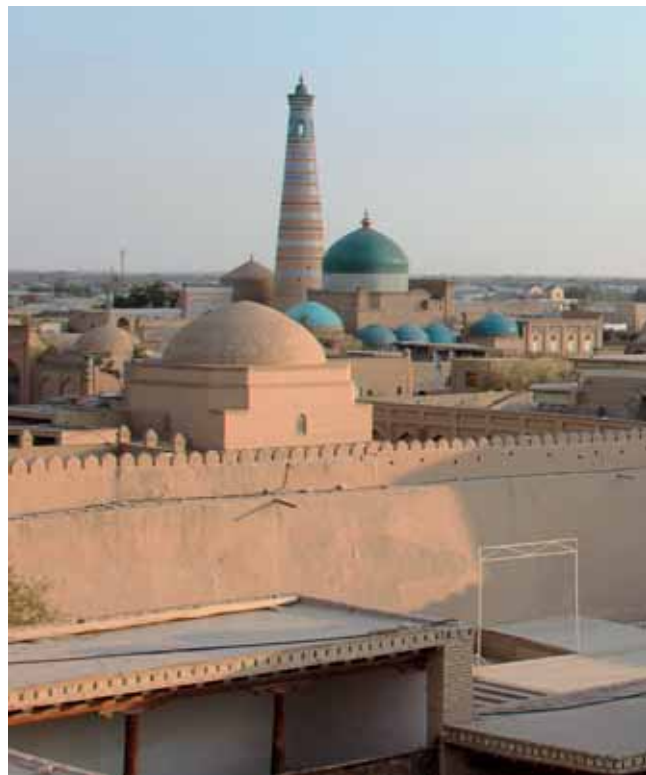

FOTO: SOMFAI KARA DÁVID

cséjtével. A mehter felkelt, hogy leveletem átadja a kánnak, s nemsokára azzal tért vissza, lépjek be a kihallgató terembe. Néhány perc múlva két jaszaul (ör) tiszteletteljesen karon fogott, a függöny felgördült, s ott láttam magam előtt Szaid Mohamed kánt, Horezm padisahját. Egy teraszféle emelvényen, bal karjával párnára támaszkodva, jobbában arany kormánypálcát tartva.”

A vár külső falai már nem állnak, de a Belső-város, Icsen-kala teljes épségében megmaradt, és ma „múzeum”. A palotába lépve, az udvar közepén álló kútból ma is iható vizet lehet húzni. A kán udvarában az özbek asszonyok manapság kelméket árulnak a turistáknak. A káni palota mellett magasodik a Kelte-minaret, mely csak félkész állapotú, mivel a mesterember a buharai emír haragjától félve elmenekült Hívából. Itt ismerkedett meg Vámbéry Iszhak mollával, aki Kongrat városából származott, és elvitte őt szülőföldjére is – később pedig egészen a magyar fővárosig kísérte őt.

„A fiatal kongrati molla, aki további utazás végett karavánunkhoz csatlakozott, fel akarta használni Hívában mulatásunkat arra, hogy szülővárosának és ottani rokonainak istenhozzádot mondhasson, s nagy volt az öröme, mikor megtudta, hogy magam is azon gondolkodom, hogy őt oda elkísérjem.”

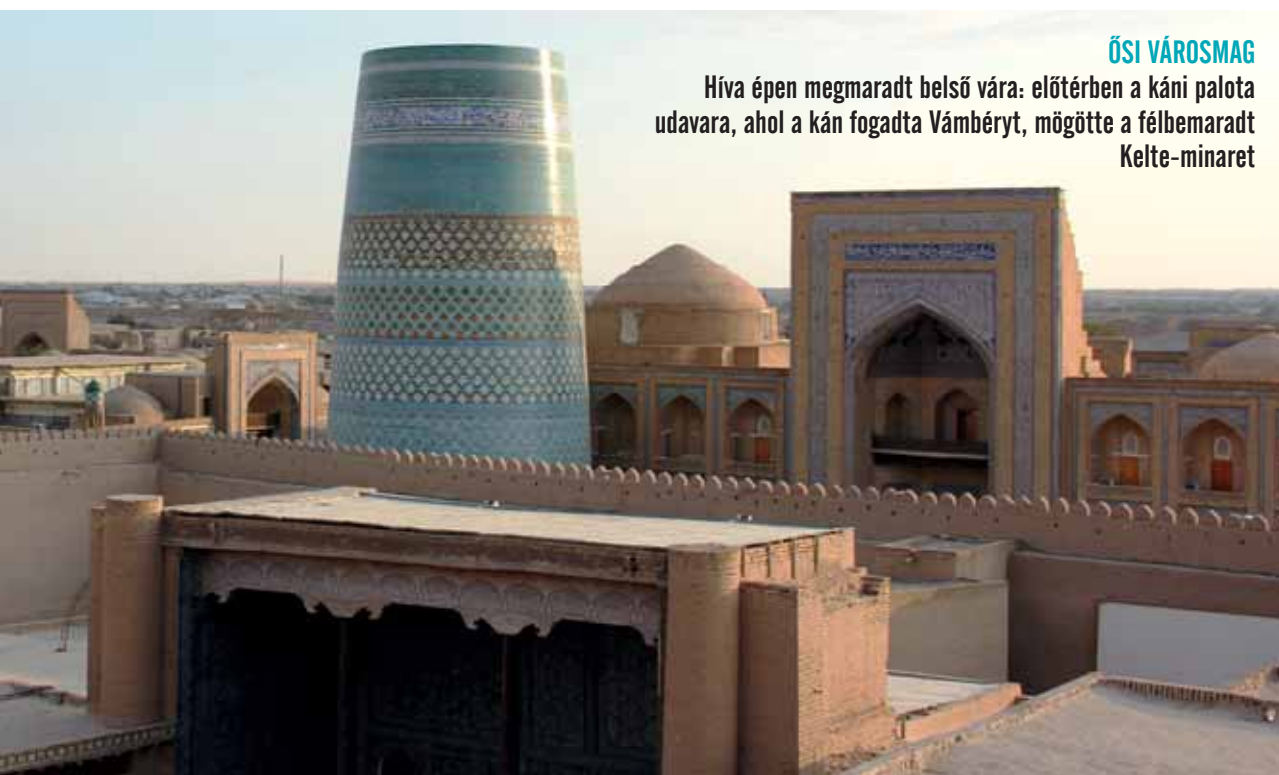
VÍZ AZ OÁZISBAN. Özbek kelmeárus asszony vizet húz a káni palota kertjének kútjából Hívában.

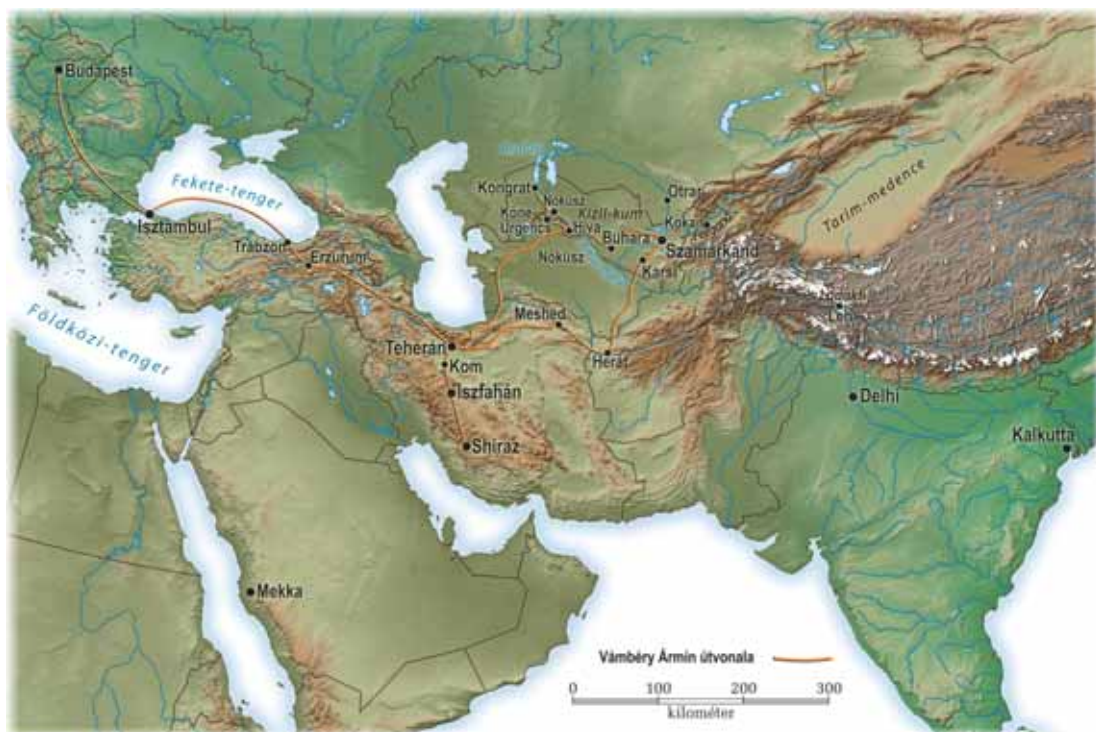
A kút vize még ma is iható (jobbra)

ŐSI VÁROSMAG

Híva épen megmaradt belső vára: előtérben a káni palota udvara, ahol a kán fogadta Vámbéryt, mögötte a félbemaradt Kelte-minaret

Vízi úton és félsivatagban

Vámbery Iszhak mollával a széles vizű Amu-darjához utazott, ahol hajóra szálltak.

„A parton izzó, csaknem tűrhetetlen hőség uralkodott, s midőn emiatt aggodalmamat fejeztem ki, a hajósok azzal nyugtattak meg, hogy e bajon könnyű lesz segíteni egy pesse-háne (szúnyog-ház) által. Ezt mennyezet alakjában azonnal föl is állították a hajón, hogy nappal a nap ellen, éjjel a szúnyogok ellen védelmezzen. Miután az imákat elvégezték a négy hajós és két más utazó társaságában a partot elhagytuk.”

Am amu-darjai hajózásról a 21. század elején ne is álmodjunk! Az öntözés elvitte a javát, és a folyó egykor bő vize a síkvidéki területeken már alig-alig csörgedezik.

Vámbery elhaladt Nöküsz, a kazakokkal rokon karakalpakok fővárosa mellett. Összesen öt napig hajózott, mire elérték Kongratot, mely akkoriban 80 km-nyire volt az Aral-tó partjától. Mára az Amu-darja vize el sem éri a felére-harmadára zsugorodott tavat, holott egykor virágozott errefele a halászat.

„Összel különösen a halászás úzi az özbegeket a tóhoz, és a szárított tavi halakkal üzött kereskedés a három kánságban jelentékeny. Ebben az évszakban történik errefele a legtöbb búcsújárás is, melyeket a kegyes özbegek visznek végbe Tokmak-baba sírjához a tor-

FOTO: MILAN SVARC

kolathoz közel. Ez a szent, ki egyszermind a halászok védszentje, egy kis mauzóleum alatt pihen.”

Vámbery viszontagságos szárazföldi utazás után Köne-Ürgencsen keresztül, 10 nap alatt jutott viszsza Híva városába.

„Midőn visszaérkeztem Khívába, barátaim már beleuntak a várakozásba, s unszoltak, hogy induljunk tovább. A kánra ráadtam búcsúzó áldásomat. Fölszólított, hogy visszafelé is Khívának vegyem utamat, mert követet akar velem Isztambulba küldeni. Elbúcsúztam minden barátomtól s ismerősömtől, mielőtt távoztam Khívából, ahol három hetet töltöttem.”

A Kizil-kum sivatagon át

A dervisekkel az Amu-darja partjára mentek, ahol csatlakoztak egy Buharába tartó karavánhoz. Június 29-én vágta neki a Kizil-kum sivatagnak. Az utolsó településen, Szurahánban, a bazárban találkozott először Vámbéry a sivatag nomádjaival, a kazahokkal.

„Minden ember lóháton ült, vevők úgy, mint az árusok, s multság volt nézni, mikor a kazak asszonyok kumisszal töltött nagy bőrtömlővel ülve lovukon a tömlő csapját a nyeregből irányították annak a szájába, aki kumiszt kért. Megérkezésünk után tüstént útra keltünk, s varázsszerű látványt nyújtott fényes holdvilágnál a tovahaladó karaván, melynek jobbra felől az Amu-darja hullámai hömpölyögtek, tompa morajjal, bal felől Kizil-kum iszonyú sivataga terült el. Tízórányi idő alatt három kazak családot láttam,

FONATOSAN A SIVATAG FELÉ

Turkesztán legnagyobb folyója, a Pamír hegységben eredő Amu-darja Híva környékén, madártávlatból

(balra lent)

NOMÁD KAZAK CSALÁD

a Kizil-kum sivatagban. Akárcsak Vámbéry idejében, a sivatagokat Üzhegisztánban is kazakok lakják, akik közül néhányan ma is őrzik ősi életmódjukat és kerek nemezházakat használnak

melyek egymás után legföljebb három óráig laktak, s felszedődvén tovább mentek.”

A sivatagi utakon autózva mi is rábukkanunk egy nomád kazah szállásra. Életmódjuk mit sem változott az elmúlt másfél évszázadban...

Vámbéry békés utazásának hamarosan vége szakadt, mert a kazahok nyájjait fosztogató teke-türkmének hírére a karaván az Amu-darja partjáról a sivatag mélyére húzódott. A júliusi forróság miatt a sivatagban a karaván egy csepp vizet sem talált, s mivel öt napig így haladtak, vizük teljesen elfogyott, és Vámbéryt a szomjanhalás fenyegette.

„Már nem bírtam a magam erejéből leszállani, úgy fektettek a földre. Pokoli hőség égette belsemet, a fejfájás is elbódított. Azt hiszem, nincs ennél fájdalmasabb halál, s azt hittem, nem érek több hajnalra. Dél fele megindultunk, én elaludtam, s mire másnap reggel (július 10.) fölbredtem, egy agyagkunyóban találtam magam.”

Buhara közelében jártak már, ahol juhokat őrző perzsa rabszolgák mentették meg Vámbéry életét. Nekünk a remek aszfaltúton viszont mindössze 6 órába telik, hogy átkeljük a teljes sivatagon, mely méltán viseli a Kizil-kum (vörös homok) nevet.

**A CIKK MEGJELENÉSÉNEK TÁMOGATÓJA AZ
STA TRAVEL — STATRAVEL.HU**

FOTO: SOMFAI KARA DÁVID

Buhara és Beháeddin

„El is indultunk, s lassan haladtunk kertekkel és szántóföldekkel belepert vidéken, midőn megpillantottuk Bukhara-i serifet, a nemes Bukharát, hatalmas tornyaival, melyeknek tetején gólyák fészkeltek. Megkerültük a városfalat, s a Mazár-kapun át július 12-én a téres, szép fákkal benőtt dervis-szállásra értünk, negyven nyolc földszintes cellával van ellátva. Másnap reggel négy társammal elmentem a várost és a bazárt megtekinteni, s meg voltam lepve, midőn először léptem a bazárba, az ott hullámzó embertömeg közé. Majdnem három órát járván ide s tova, megkértem barátomat, hadd pihenjem ki magamat. Ő a híres Déván-bégi tavacskához vezetett, melyet Bukharában igen csinosnak találtam.”

Vámbéry részletesen leírta az ősi Buhara épületeit, a Nagy-mecsetet (Maszdzsidi-Kelán), annak hatalmas minaretét, az emír palotáját. Buhara a 9-10. században a tádzsik Számánida-dinasztia székhelye volt, és az arab hódítás révén az iszlám vallás központja. Hívával ellentétben itt ma is főleg perzsául beszélnek a helyi lakosok. Közép-Ázsia nagy hódítója, Timur idején a főváros Szamar-

kandba költözött, de később, amikor a nomád özbegek elfoglalták a vidéket, s elűzték a timuridákat, Mohamed Sibani itt alapított birodalmat. A 18. századtól aztán a mangit törzs került hatalomra, és Vámbéry idején Muzaffareddin lett a buharai emír.

Az emír épp a kokán kánság ellen harcolt, így Vámbéry nem találkozhatott vele Buharában. Tizennyolc nap után indult tovább Szamarkandba, de előtte még elment a híres szúfi, Szent Beháeddin sírjához, aki a 14. században itt alapította meg a naksbendí szúfi rendet, és Közép-Ázsia legnagyobb muszlim szentjének tartották. Vámbérynek valójában e szent hely felkeresése volt az ürügy, hogy török dervisálcában jött Közép-Ázsiába (európaiként akkoriban esélytelen lett volna e tájon járnia).

„Búcsút vettem minden barátomtól s ismerősömtől, Rahmet bég ajánlólevelet adott Szamarkandba, s megígértem, hogy ott az emírnél fogok tisztelni. Azon kokáni kocsit, melyet Szamarkandig béreltünk Beháeddin faluig előre küldtünk, mert e búcsújáró helyet meg akartuk látogatni. Beháeddin falu kétórányira fekszik Buharától, temetkező-

A FÉL KONTINENSEN KERESZTÜL

A 14. századi szúfi, Szent Beháeddin Naqshbandi mauzóleuma máig híres búcsújáró hely. Vámbéry török dervisként érkezett tiszteletét tenni a sírhoz (fent)

BUHARA SZÍVE

Az ősi városközpont látképe a káni palota felől: a Nagy-mecset, a Nagy-minaret és a Páj-i Kelán kék kupolája (jobbra lent)

FÉL ÉVEZREDES ÖRÖKSÉG

A buharai Nagy mecset (Maszdzsid-i Kelán),
a Nagy minaret és vele szembe a Mír-i Arab-medresze

helye a híres Beháeddin Naksbendinek. Őt, mint Turkesztán szentjét, második Mohamednek tisztelik, a buharai meg van győződve, hogy a szent őt minden veszélytől megmentheti.”

A sírkert ma is zarándokokkal teli, akik a szent közbenjárását kérik magukra és családtagjaikra.

FOTO: MARIUSZ KLUZNIAK

FOTO: SOMFAI KARA DÁVID

Szamarkand: a győzedelmes és gyanakvó emírnél

Vámbéry a zarándoklat után szekéren indult tovább Szamarkandba, ahová négy nap zötykölődés után érkezett meg. A város épp izgatottan várta az emírt, aki győztes hadjáratából készült visszatérni.

„Mint hogy az emír megérkezése Kokánból, hol győzelmes hadjáratot fejezett be, néhány nappal későbbre volt jelentve, útitársaim az én kedvemért elhatározták, hogy Szamarkandban mindaddig várni fognak, míg az emírt látom.”

Addig is Vámbéry felkereste Szamarkand nevezetes helyeit: a Sáh-i-zinda (Élő király)-mecsetet. Itt nyugszik Kászim bin-Abbasz, a próféta unokaöccse, akit állítólag a pogányok lefejeztek, de nem halt meg, hanem élve emelkedett a mennyországba. A nagy közép-ázsiai hódító, Timur sírhelye is itt van: ezt eredetileg Mohamed szultánnak, szeretett unokájának építtette, de pár évre rá magát Timurt is elérte a vég, mikor Kína ellen indult hadjáratra

KÖZÉP-ÁZSIA KULISSZÁI

Özveg lányok hosszú selyemingben sétálnak a Sáh-i-zinda-síremlék mellett, Szamarkandban.

Az épületegyüttes űsét a 12. században emelték, de mai formáját Timur unokája,

Ulughég alatt nyerte el a 15. században

FOTO: GUSTAVO JERONIMO

Otrárból (1405), és végakarata szerint Mohamed mellé temették egy fekete nefritkoporsóban.

„Elutazásom előkészületeivel voltam már teljesen elfoglalva, midőn az emír diadalmos menettel vonult be. A Régisztánba nagy néptömeg gyűlt össze, de a bevonulás különleges pompa által nem tűnt ki. Másnapra nyilvános audien-
cia volt meghirdetve, s meg voltam lepve, midőn egy hivatalnok feltartóztatott barátaimmal, és tudunkra adta, hogy a felség engem egyedül kíván látni. Nem-
csak én, de barátaim is rosszat gyanítottak.”

Vámbéry találkozott az emírral, akit akkor sikerült meggyőznie, hogy ki-

A SZAMARKANDI FŐTÉREN

A Régisztán (homokos terület), ahol Vámbéry látta a győztesen bevonuló buharai emírt. A tér körül három híres medresze áll: az Ulughbég, a Sérdár (tigrises) és a Tillákári (aranyozott)

zárólag a híres szent, Beháeddin sírjához kívánt elzarándokolni. Ám Vámbéry – háta mögött a nagy hatalmú emír gyanújával – mégis jobbnak látta, ha nem indul tovább a Tarim-medencébe, a sejtett őshaza irányába, hanem visszafordul Perzsiába, a mai Afganisztán északi részén keresztülvágván.

„Barátaim ez után azt tanácsolták, hogy Szamarkandot a legsietősebben hagyjam el, s hogy lehetőleg sebesen menjek át az Amu-darja túlsó partjára, hol a vendégszerető erszári türkmének között a Herátba menő karaván megérkezését bevárhatom. A válás órája ütött, érzem, tollam gyöngé arra, hogy a köztem és barátaim közti jelenetről hű képet tüntessek elő. Hat hónapon át megosztotunk a legnagyobb veszélyekben. Egyetlen családnak tekintettük magunkat. Mint a gyermek sírtam, midőn a legutolsó ölelekezésből kibontakozva a kocsiba léptem. Barátaim arcát is ellepte a könny. Többször visszatekinttem, de csakhamar eltűntek, s csak Szamarkand kupoláit láttam a fölkelő hold halvány világában.”

Vámbéry 1863-as utazása után az oroszok úgy döntöttek, nem várnak addig, amíg a Brit Birodalom gyarmatosítani kezdi Közép-Ázsiát. Kezdeményezőleg léptek fel, és miután a kazah kánóságok már korábban behódoltak, 1865-ben támadásba mentek át: 20 év alatt egész Nyugat-Turkesztánt bekebelezték, míg Kelet-Turkesztán a Mandzsu Kínai Birodalom része maradt. ☺

Lavazza kávégép,
Pininfarina design, könnyű
kezelhetőség, Olaszország
életérzése. Legyen
vendégünk egy kávéra és
vigye haza az élményt
ajándék kávégép
formában!*

A részletekről érdeklődjön
az alábbi promóciós kód
megadásával:
földgömb magazin

**AJÁNDÉK LAVAZZA
EP 2100 KÁVÉGÉP
600 DB KAPSZULA
MEGVÁSÁRLÁSÁVAL**

LAVAZZA
ESPRESSO POINT

pininfarina

*A kapszulák megvásárlásánál a kedvezmény nélküli listaárak érvényesek. A promócióban szereplő kávégép használt, felújított modell. Az akció más kedvezménnyel nem vonható össze és visszavonásig, illetve a készlet erejéig érvényes.

Aygor
ESPRESSO POINT
LAVAZZA

Caffè Service

BEMUTATÓTEREM

1134 BUDAPEST, KLAPKA UTCA 7.
HÉTFŐ - PÉNTEK 8:00 - 19:00
06 1 237 1210 | 06 80 89 00 98
WWW.AYGOR.HU
WWW.CAFFESERVICE.HU

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: TAMÁSKA MÁTÉ

A HARMADIK KOMÁROM

Komáromból legalább három van. Az egyik egy fiatal kisváros a folyó jobb partján; a másik Jókai Mór szülőházát öleli körül Szlovákiában, míg a harmadikat a dunai levegőt átszelő hidak alkotják: a belvárosi Erzsébet Duna-híd és a távolban kirajzolódó vasúti összekötő Duna-híd. Előbbi egymaga annyi helyet foglal el a kettéosztott ikerváros identitásában, mint a budapestieknek a sok-sok híd Megyertől Lágymányosig. Szépsége sem utolsó. Néhanapján íves, zöld vasszerkezetét megkettőzi a víztükör. Ilyenkor a világ épített csodáiba beleunt lelkek is elmosolyodnak egy pillanatra. Ha pedig performanszos világunkban ez sem lenne elég, és valakinek eszébe jutna felöltöztetni, minden pillérre ráírhatna egy-egy rövid idézetet Komáromról. Ilyesmiket például: „Az erődváros: a Duna Gibraltarja”; „A nagy földrengés áldozata: a magyar Lisszabon”; „A kettéosztott város: az örök Berlin”.

A magyar Lisszabon

„Komárom városát a Duna két részre, jobb- és balpartira osztja. A jobbparton fekszik Komárom-Újváros, a régi Újszóny, melyet 1900. évben a várossal törvényesen egyesítettek” – olvashatjuk a századforduló alapművének tekinthető Borovszky-féle vármegyei monográfiában. Az Erzsébet híd akkor már majd’ tíz éve szolgálta a két település közötti forgalmat. Külön érdekessége, hogy tervezését és kivitelezését hazai, illetve hazánkban végleges otthont találó szakemberek végezték, ami a francia mérnökök uralta nemzetközi versenyben korántsem volt magától értetődő.

... a török időktől a Magyar Királyság legfontosabb nagyvárosai között tudhatta magát, és még Jókai Mór születésének évében, 1825-ben is ott sürgölődött a Pozsony, Szeged, Kassa, Győr fémjelezte élmezőnyben.

A gyönyörű vasszerkezetet országos jelentőségű kapocsnak szánták a Kisalföld és a Felvidék között. Emellett reményt is jelentett, hogy a város visszanyeri történeti rangját, amelyet épp a dualizmus első évtizedeiben veszített el.

Komárom a török időktől a Magyar Királyság legfontosabb nagyvárosai között tudhatta magát, és még Jókai Mór születésének évében, 1825-ben is ott sürgölődött a Pozsony, Szeged, Kassa, Győr fémjelezte élmezőnyben. A csendes gyarapodással eltelő, szűk másfél évszázad lenyomatát azonban hiába keressük a mai utcákat járva. Kiváló barokk épületei nagyrészt elpusztultak vagy meg sem épültek. A már idézett vármegye-monográfiában olvashatjuk ennek okát: „Komárom múltja a sors csapásainak láncolatából fűződik egybe és lakosai szívós kitartásáról tesz tanúságot, hogy mindig újból és újból felépítették annyiszor romba dőlt városukat.” Ezután négy bekezdésbe rendezve kapunk tájékoztatást a rombolások történetéről, hadseregek, tűzvészek, árvizek és földrengések telefonkönyvszerűen sűrű évszámhalmazába tévedve.

A FOLYÓ TEHERFORGALMA DRASZTIKUSAN VISSZAESETT

A kikötői bevételek növekedését a nyugati nyugdíjasokkal teli szállodahajóktól remélik (halra fent)

AZ 1891–92-BEN ÉPÜLT ERZSÉBET DUNA-HÍD

karc sú, sarló alakú vasszerkezetével a budapesti hidak szépségversenyébe is benevezhetne

Mind között a legsúlyosabb az 1763-as nagy földrengés, amely a magyar várostörténet Lisszabonja. Az 1755-ben elpusztult portugál város a felvilágosodás korának állandó témája, vita arról, vajon a bűnök miatt haragvó Isten bosszúja vagy a természet szeszélye felelős-e a katasztrófákért? A nyugatra tekintő honi értelmiségnek éppen kapóra jött egy hazai földrengés, amelyet azonmód versekben, prózákban, festményeken és tudományos értekezésekben örökített meg. A hosszúra nyúlt emlékezéssorban az „i”-re a pontot Jókai Mór tette fel, aki az „Elátkozott család”-ban a haragvó Istent tette meg oknak. Ha jobban belegondolunk, az emberi lélek számára elfogadhatóbb a bűnök büntetéseként rája szabott szenvedést elviselni, mint a fatális véletlent. Még akkor is, ha utóbbinak megvan az a kiszámítható tulajdonsága, hogy a fizikai törvényeknek engedelmeskedik. Jókai egyébiránt a tőle megszokott túlzásokkal dolgozott. Egyedül a beomlott ferences templom alá több halottat temetett, mint amennyi áldozat összesen volt. Az aránytalanság rémisztő. A történészek által elfogadott, városszerte összeírt 63 áldozattal szemben Jókai verziójában „másfélezer ember feküdt halottan az összedült templom romjai közt”. Így aztán azt is érdemes vízügyes barátainkkal ellenőriztetni, vajon a föld mozgása nyomán a folyó mikre lenne képes. Jókai szerint sok mindenre: „A menekülést kereső nép megrettenve látá, hogy a Dunának e keskeny ága nincs többé; a háborgó föld úgy felemelte annak medrét, hogy a víz a szigeten keresztül a szélesebb ágba futott át, s a város előtt nem volt más, mint egy nagy zátonyos mocsár.”

A FOLYAMI KIKÖTŐKNEK
ma még nincs olyan kultusza, mint a tengerieknek, holott a látvány és a hangulat megérné a figyelmet (jobbra)

A VÁROS NAGYRÉSzt FÖLDSZINTES HÁZAKBól ÁLLó SZÖVETÉT
a hetvenes években drasztikusan átszabták. A megkímélt belső mag ma városképi védelmet élvez

1909 ÓTA VASÚT IS ÖSSZEKÖTI A KÉT VÁROST

A kétezres évektől
azonban a Komárom–
Komárno-viszonylatot
hiába keressük
a nemzetközi vasúti
menetrendben

(jobbra fent)

A Duna Gibraltárja

Az életerős városokat a természeti csapások nem szokták tartósan tönkretenni. Ez alól Komárom sem volt kivétel, s bár a nagy földrengést követően is rendszeresen megmozdult alatta a föld, sőt felmerült az ötlet, hogy lakói átköltöznek a nyugodtabb déli partra, kereskedői továbbra is mesés üzleteket kötöttek. A polgári Komárom helyzete a napóleoni háborúk idején vett gyökeres fordulatot, mikor is I. Ferenc császár elhatározta, hogy a birodalom végső menedékhelyévé teszi a Duna és a Vág háromszögét. A hadászati építkezések miatt az óváros egy részét elbontották, és minden további urbanisztikai változás csak a katonai igények árnyékában valósulhatott meg.

A hadászati építkezések miatt az óváros egy részét elbontották, és minden további urbanisztikai változás csak a katonai igények árnyékában valósulhatott meg.

A katonasággal teli várost a 19. század második felének ipari forradalma messze elkerülte. Ezért tűnt mentőkötélnek a központi kormányzat jóvoltából megvalósult közúti híd, majd nyomában a két part közjogi egyesítése, az állami hajógyár, a vasúti híd, később pedig a löpögyár. Az addig 48-as érzelmű Komárom pedig hálából az uralkodó pár neveivel aggatta tele a Duna-partokat. Született Ferenc József rakpart, Erzsébet királyné pedig kétféle formában is szerepelt: hídként és szigetként. Nem feledkeztek meg a miniszterekről sem: Baross Gábor utca és Darányi-liget is fellelhető a sorban. Vonzódásuk az uralkodó elithez érhető, hiszen állami segítség nélkül aligha emlékezhetnének a krónikák a századfordulóra úgy, mint a kétparti város aranykorára. Ám a sok államférfi neve az 1920-as határváltozással egyszerűen történelemmé vált. Egyedül a királynéé maradt, aki a hivatalos térképeken Alžbetínsky ostrov felirattal szerepel.

Az örök Berlin

Ami 1920 és 1989 között történt, arról lehetetlen röviden írni. Cseh légionáriusok, menekültek, kitelepítettek és elhurcoltak, zászlók és beszédek, tankok, egymást hivatalból nem értő határőrök emlékképei sűrűsödnek össze. Gyorsan pörgő események, mindössze 400 méteren.

Ezt a távot egy profi futó 45–60 másodperc alatt tenné meg. Magunknak persze számolhatunk negyedórát is, főként, ha hozzávesszük a két lehajtót, ami együtt megint csak egyhídnyi hosszúságú. Autóval néha ennél is több időnk jut a hídra. A dugókról régen a határőrök gondoskodtak, ma egy közlekedési lámpa magában is elég.

Amióta Szlovákiában euróban kapják az emberek a fizetésüket, megélnék az észak–déli vásárlási ingamozgás. A két város új szíve ott dobog a pályaudvar mögött terpeszkedő nagy dobozban. „Bekövetkezett, amitől félttem. Kultúrház, park, templom vagy mozi helyett a TESCO-ban találkozunk egymással az emberek” – meséli egy komáromi értelmiségi. Teszem hozzá: kétparti komáromi, merthogy ritka dolog, ha valaki itt is, ott is otthon tudja magát. A születési anyakönyvén Komárno szerepel, kilencvenig szlovák nyelvet oktatott egy ottani magyar iskolában. Utána naponta járt át Magyarországra, Győrben dolgozott magyartanárként. Nyugdíj előtt megint Szlovákiában kapott állást, majd euróban eladva a panellakást, forintért vett a magyarországi oldalon egy kis kertes házat. „Ha kérdezik, hova való vagyok,

„Ha kérdezik, hova való vagyok, azt mondom igazi „rév”-komáromi. Fél életemet ingázva töltöttem két város, sőt két ország között.”

**EURÓPA-UDVAR
AZ ÖNÁLLÓ SZLOVÁKIA
KISEBBSÉGI
FELLEGVÁRÁBAN**

**A Litomericzky Nándor
fémjelezte épületegyüt-
tes a kilencvenes évek
elejére jellemző
regionális
törekvéseket tükrözi**

CSÚCSFORGALOM

Az euró bevezetéséig a magyar oldalról jártak át „zlátyi-bázsánt”-túrákra az emberek. Azóta Magyarország vált az olcsó szomszédná, még a sört is kedvezőbb áron mérik

TÚLADAGOLT NEMZETKÖZISÉG A SZOCIALISTA MODERNIZMUS JEGYÉBEN

A csehszlovák hídfőnél felépített szálloda már akkor Európát hirdette, amikor az még csak a kontinens nyugati felén volt valóság

azt mondom, igazi »rév«-komáromi. Fél életemet ingázva töltöttem két város, sőt két ország között.”

Noha normális dolog lenne, a szlovákiai tanárno kétparti életútja korántsem tipikus. A társadalombiztosítás, adópapírok, születési kivonatok jogszabály-rendszere szigorúan tartja a két város közötti határokat – egyenruhás ellenőrök nélkül is.

KOMÁROMI HÍDFŐ EGY ÉLŐ DUNA-PARTÉRT

Löv Attila 2014-es diplomamunkája Komárom legfájóbb szerkezeti problémáját, a Duna-part kihasználatlanságát kívánja orvosolni. A fiatal építész nem irányoz elő nagy összegű beruházásokat. Az Erzsébet híd gyalogosjárdáit kiszélesíti, egyik oldalra kerékpársávot tesz. A két hídfő közötti 600–800 méteres távolság valóban indokoltá teszi a kerékpár használatát. A volt határország vízre néző épületét megtartja, oda éttermet és kávéházat vizionál. A habos kávé felett kikukucsálva olyan látványban gyönyörködhetnénk, amelyet eddig másodpercekben mértek a gyorsvonat utasainak. Kitérülne a Vág és a Duna tónyi széles összefolyása, távol a Gerecse világoskék sziluettje, szemben az erdő, előtte a kikötő óriásdaruinak sorával. Nem rossz ötlet a kávéház, de erre még ritkán szoktak olyat írni, hogy: „...a diplomamunka kimondottan jó”. Az Építészforum internetes szakmai portálon olvasható bírálat is inkább a folyóra helyezett uszállyal foglalkozik.

Mivel a parton amúgy is szűkös a hely, az uszályok fogadnák be a kerékpároszállókat, -pihenőket, játszótereket és kerteket. (Kérdés persze, hogy a látványrajzon zöldellő facsemetéknek elég lenne-e az uszály rakterében felhalmozott termőtalaj, hogyan lehetne a beépített vaselemeket a víz alatt javítani, de ami a legfőbb, kik és mikor használnák az uszályokat?)

Komárom alvóváros. Reggel megindul a Győr, illetve a Budapest előterében található üzemek felé, este pedig fáradtan siet hazafelé. A pályaudvar környékén még egy resti sem üzemel. Akinek pedig kedves a Duna-part, ha tehette, rég kiköltözött Koppánymonostorra. Az egykori szőlőhegy legrégebb nyaralói százévesek is elmúltak, a folyópart pedig a lehető legvadregényesebb arcát mutatja, Jókai-féle „Senki szigete”-hangulattal. Ennek fényében különösen meggondolandó a tervet véleményező Pákozdi István hozzászólása, miszerint az Erzsébet híd környékére tervezett „... parkot és a sétányt jobban kellene közelíteni a hajdani természetes, ártéri erdős állapothoz. (...) Legyenek dús lombúak a parti fák, legyen cserjeszint és fű, rajta több, alternatív ösvény!” Az ilyen tér „... ha senki sem jár ott, akkor sem tűnik üresnek, ha sokan vagyunk, akkor sem zsúfolt.”

VÁLTOZÓ VILÁG

**A hajógyár csarnokait
már bontják,
de a jachtokra,
elegánsabb
motorcsónakokra
nagy a kereslet**

(jobbra fent)

nka

Nemzeti Kulturális Alap

Az írás az NKA által támogatott, a „Dunai városok településképe – épületszociográfiai sorozat” része. A háttér-kutatómunka az OTKA PD 108532 számú kutatási projekt keretében valósulhatott meg, amely a „Kettéosztott városok tér- és társadalomszerkezete” címet viseli.

A harmadik Komárom

A hídon átkelni ma is határátlépesi ceremónia. Annak ellenére az, hogy zsebünkben évek óta nem kell útlevelünk után kutatni. A vasúti sínek, az egymásra torlódo raktárak és a századfordulós hajógyár szép, de lerobbant csarnokai vendégtaszító külvárosi hangulatot árasztanak. A megüresedett vámpavilonok és a kihasználatlan autósvárakozó-sávok pedig felidéznek a határátkelők építészetének végletekig funkcionális gépiességét.

A kép azonban változóban. Az erődre kíváncsi turisták, a lakótelepek méretétől sem megriadó szállodahajók, de leginkább a helyi felső tízezer új divatja, a jachtozás lépésről lépésre írja át a helyszínt. A fagyaltszínű szállodák kertjét a gazdagság elcsépelhetetlen szimbólumai díszítik: üres tenispályák, portásfülkék és berregő fűnyírók. Ha éppen nincs vágható fű, egy elektromos seprű hangja is megteszi, csak hallható legyen a gondozottság. Nem hiányoznak a sorfalban ültetett örökzöldek sem. Nem kevés hívalkodás szorul itt össze, amit mégis tompít a provinciákra jellemző általános pénztelenség.

A magyar oldal is átalakulóban, igaz, egészen más módon. A galériaerdőt az árvízvédelmi töltés építése során kivágták. A tervek szerint előbb-utóbb sétány is fut majd a gáton, az örök Berlinben mégis nehezen szabadul az ember a fal építésének kísértő metaforájától.

„Hogyan is legyen e két városból újra egy test?” – tette fel magának az azóta újra aktuálissá vált kérdést Borbíró Virgil, aki az 1940-es évek elején megbízást kapott a visszacsatolt Komárom rendezési tervének elkészítésére. Pedig akkoriban csak 20 év „szétfejlődését” kellett volna áthidalni. Ahogy egyszer a határrevízió, úgy ma a légiesség (valójában mélységivé) váló határőrizet nyomán vált egyértelművé, hogy a külön töltött idő masszív elválasztó teret hagyott maga mögött a városszerkezetben.

Borbíró trolibuszjáratot javasolt az Erzsébet hídra, a mai EU-támogatások még tovább mennek: egy újabb híd készül majd. A sok-sok hivatalt megjárt terv szerint 2017-ben a budapesti Megyeri hídhoz hasonló elkerülő útvonal áll majd az autósok rendelkezésére. Az EU-híd lesz tehát a harmadik elem

a folyami panorámában. Ilyen sűrűségű látképe legfeljebb Budapestnek és Bécsnek van. Ám, ha a hidakat egy főre számoljuk, Komárom még ezeket is megelőzi. A harmadik Komárom tehát nemcsak létezik, de láthatóan dinamikusabban is fejlődik, mint a két part külön-külön. ☺

Az EU híd lesz tehát a harmadik elem a folyami panorámában. Ilyen sűrűségű látképe legfeljebb Budapestnek és Bécsnek van.

Törékeny

Természet -

Herend kincsei

2015. november 2-ig

Fedezze fel Ön is a természetábrázolás két eltérő, mégis művészi módját a porcelánfestő és a természetrajzoló szemén keresztül a Magyar Természetudományi Múzeum és a Herendi Porcelánmanufaktúra Zrt. kiállításán! A növényeket, gombákat és különböző állatokat ábrázoló mintákat állítjuk fókuszba és párba a múzeumban őrzött híres természetábrázolóké, Csapody Vera, Kitaibel Pál, Herman Ottó munkáival, értékes gyűjteményével. A sort kiegészíti a Viktória-mintának, mint a Herendi Manufaktúra leghíresebb motívumának fejlődéstörténeti kiállítása.

1083 Budapest, Ludovika tér 2-6.

www.mttm.hu www.herend.com

nyitva: kedd kivételével naponta 10-től 18 óráig

SZERZŐINK

Bogvár Szilvia (1975) újságíró és fotós, kulturális antropológus. Életmóddal, tárgykultúrával és identitási kérdésekkel foglalkozik – az Egyesült Államoktól Görögországon át Kambodzsáig

Devecseri Anikó építőmérnök, korábban a VÁTI, jelenleg a Lechner Tudásközpont vezető térségi tervezőjeként 1997 óta foglalkozik területi tervezéssel, mely során Magyarország településeit statisztikai adatokon keresztül is vizsgálja

Farkas Alexandra (1988) az ELTE Környezetoptika Laboratóriumának doktorandusza és az MTA Ökológiai Kutatóközpont Duna-kutató Intézetének kutatója. 10 éve foglalkozik léggöproptikai jelenségek vizsgálatával

Francics László (1984) építészmérnök, fotográfus, egyetemi oktató, a Magyar Csillagászati Egyesület tagja. Csillagászati képrögzítéssel 2003 óta foglalkozik, szakterülete az asztrófizikai érdekességek esztétikus bemutatása. A hazai asztrófotós-mozgalom egyik fő szervezője

Holzinger Géza fotóriporter, elsősorban a kihalófélben lévő kultúrák mindennapjainak dokumentálására specializálódott, de fontos feladatának tartja a jelenlegi társadalmi és politikai konfliktusok, humanitárius válságok, a környezeti pusztítások következményeinek bemutatását is

Jakab Gusztáv (1975) biológus, a Szent István Egyetem GAEK egyetemi docense. Szakterülete a Kárpát-medence virágos növényeinek rendszertana, valamint a negyedidőszaki klíma- és vegetációfejlődés. Kutatásai mellett különösen fontosnak tartja az eltűnő természeti értékek fényképes dokumentálását

Kálló Péter (1978) a Metropol fotóriportere, számos rangos díj nyertese. Fotóblogja (kallopeter.hu) 2012-ben Goldenblog Awardot (a Legjobb fotóblog – 1. hely) kapott, majd – a Photoblog Awards 2012 keretében – bekerült a világ legjobb 20 fotóblogja közé

Kummer János (1983) fotográfus, dolgozott a Zoom.hu, a Napi Gazdaság, a Figyelőnet és a Hír24.hu szerkesztőségében mint fotóriporter. Jelenleg a VS.hu külső munkatársa. Fotósként a dokumentarista-szociovonalt áll hozzá a legközelebb

Ladányi Tamás (1972) asztrófotós, tanár, a „The World At Night” nemzetközi elit fotográfusszervezet tagja. Munkájában a csillagászat és a földrajz kapcsolatának megjelenítésére fókuszál, művészeti aspektusból és tudományos ismeretterjesztés céljából

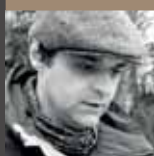
Pete Márton (1987) geográfus, az ELTE doktori ösztöndíjasa. Kutatási területe a politikai földrajz, ezen belül elsősorban az államhatárok, valamint az általuk lehatárolt államterületek kialakulása, szerepeik és a társadalmi interakciókra gyakorolt hatásai

Potyó Imre (1982) okleveles környezetkutató, hazai és nemzetközi sikereket elért természetfotós, az ELTE Biológia Doktori Iskola doktorandusza

Somfai Kara Dávid (1969) 1993-tól sokat utazott és élt Belső- és Középk-Ázsiában, Szibériában, Mongóliában, Kínában. 2000-ben az ELTE BTK-n szerzett török és mongol filológiából diplomát, 2007-ben lett a nyelvtudományok doktora. 2003 óta az MTA BTK tudományos munkatársa, etnológusként dolgozik.

Tamáska Máté (1976) szociológus, szociográfus, a váci Apor Vilmos Katolikus Főiskola oktatója. Érdeklődésének középpontjában a társadalom és az épített környezet kölcsönhatása áll. Aktuális munkáiban a Duna településképi helyzetét vizsgálja a Bécs és Budapest közötti szakaszon.

VOJNITS ANDRÁS:

SOSEMVOLT KATASZTRÓFA?

Tavaly, a meteorológiai tél első napján az időjárás az egyik legveszélyesebb „fegyverét” vette elő arzenáljából. Sok mindennel szemben – legalább is elvben – tudunk védekezni, de az ónos eső nem tartozik ezek közé. Ezúttal is a víz az úr, még szilárd halmazállapotában is. Mi történt akkor erdeinkben, s mi lett mindennek a következménye?

FOTÓ: LENGVEL LÁSZLÓ

TÓSOKI ERNŐ:

MÉLY LÉLEGZETEK A – MAJDNEM – SEMMIBŐL

Stéphane Mifsud 2009 júniusában 11 perc 35 másodpercen át nem vett levegőt – a statikus levegő-visszatartás jelenlegi világrekordjaként. Ám léteznek olyanok, akik hisznek az ilyen kihívások nehezítésében: bármikor, szívesen és minél nagyobb mértékben vonják el a próbálkozóktól a szinte egyetlen elengedhetetlen kelléket: az oxigént. Ők a magashegyi bűvárok.

FOTÓ: TÓSOKI ERNŐ

BALÁZS ISTVÁN (BALU):

BRITANNIA GONDOLÁI

FOTÓ: BALÁZS ISTVÁN (BALU)

A helyzet: óceáni éghajlat, folyamatos csapadék, kedvező domborzat. A szándék: a természeti adottságok ésszerű használata a közlekedés és áruszállítás területén. A végeredmény: a természetes élővízi hálózatra épülő, hajózható víziútvonal-szövevény – különleges, keskeny járművekre tervezve

MAGYAR
FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG

ALAPÍTVÁ: 1872

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Telefon: (1) 231-4040.
Fax: (1) 231-4045
Honlap: www.foldrajzitasasag.hu
E-mail: info@foldrajzitasasag.hu

Elnök: Dr. Gábris Gyula

Alelnökök: Dr. Kovács Zoltán

Dr. Michalkó Gábor

Főtktár: Dr. Mari László

Ügyvivő: Heiling Zsolt

Tktár: Erőss Ágnes

Könyv- és térképtáros: Pétervári László

Szakosztályok:

Biztonságföldrajzi és Geopolitikai
Szakosztály Expedíciós Szakosztály
Társadalom- és Gazdaságföldrajzi
Szakosztály Hegymászó Szakosztály
Oktatás-módszertani Szakosztály
Egészségföldrajzi Szakosztály
Természettföldrajzi Szakosztály
Térképészeti Szakosztály
Turizmusföldrajzi Szakosztály

Területi osztályok:

Bakony–Balaton-vidéki Osztály (Veszprém)
Békéscsabai Osztály
Borsodi Osztály (Miskolc)
Debreceni Osztály
Dél-dunántúli Osztály (Pécs)
Duna-völgyi Osztály (Szekszárd)
Eger–Bükk-vidéki Osztály
Gyöngyös–Mátra-vidéki Osztály
Kisalföldi Osztály (Győr)
Kiskunsági Osztály (Kecskemét)
Közép-dunántúli Osztály (Székesfehérvár)
Körös-vidéki Osztály (Békéscsaba)
Nyírségi Osztály (Nyíregyháza)
Nyugat-magyarországi Osztály (Szombathely)
Szegedi Osztály
Székelyföldi Osztály (Csíkszereda)
Tolna megyei Osztály (Dombóvár)
Zalai Osztály (Nagykanizsa)

Könyvtár és gyűjteményei:

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: (06-1) 309-2600/1443
E-mail: mtafi@mtafi.hu

Az éggömböt tartó Atlasz a Magyar Földrajzi Társaság védjegyként bejegyzett jelképe

Lapalapító (1929):
Dr. Milleker Rezső

**Az új sorozat
újraindítói (1999):**
Dr. Nemerényi Antal
és Farkas Péter

1929–1933, felelős szerkesztő:

Dr. Milleker Rezső

1934–1944, szerkesztők:

Dr. Baktay Ervin és Dr. Kéz Andor

1999–2005, főszerkesztő: Dr. Nemerényi Antal

2005–2006, főszerkesztő: Dr. Vojnits András

2006-tól főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

MÉG SOSEM LÁTTAD ILYEN SZÉPNEK A FÖLDET

Magyarország legnézettebb közösségi tévéje, az OzoneNetwork HD-ban is elérhetővé vált.
Élvezd páratlan kép- és hangminőségben a természet csodáit!
Lásd a Földet úgy, ahogy még sosem láttad azelőtt!

Az OzoneNetwork HD-t keresd tévészolgáltatódnál!

 OzoneNetwork
HD

JASPER NEMZETI PARK

Kanada, 2015. július

www.eupolisz.hu

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

1093 Budapest, Lónyay u. 47. | +36/1/219-08-81

Hatósági engedélyszám: U-000463